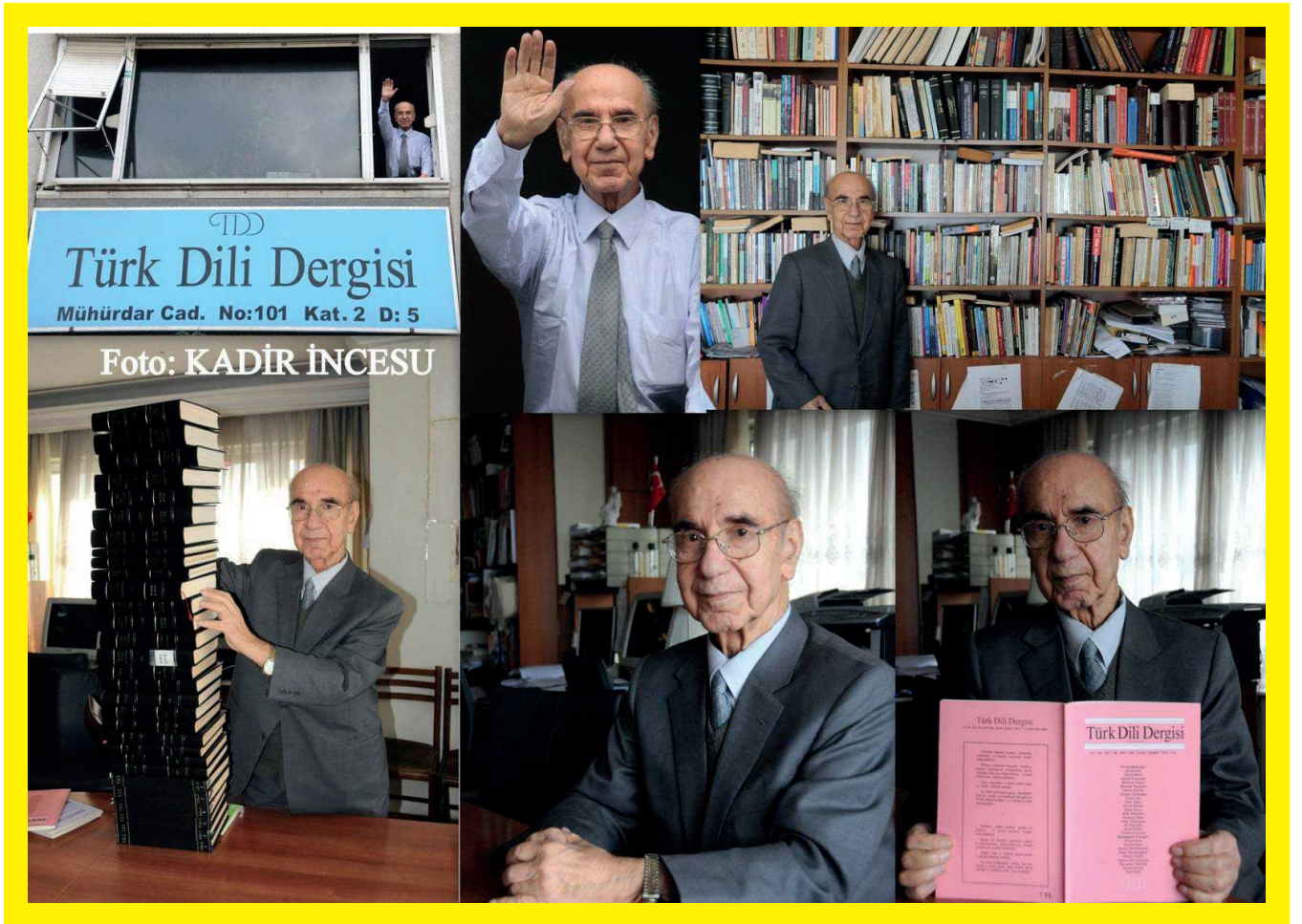

**2 AYLIK
DERGİ**

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

YIL : 5 CİLT : 5 SAYI : 30 EYLÜL - EKİM 2022

Ahmet MİSKİOĞLU

9 Kasım 1924 Hatay - 25 Ağustos 2015 İstanbul

Işıklar içinde uyu Öğretmenim

YTDD

İÇİNDEKİLER

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı: 30 Eylül — Ekim 2022

Sencer Karacalıoğlu	Şuradan Buradan	01-02
Prof. Dr. Ömer Demircan	7.Halk Dilinde devrik dizim	03-06
Doç.Dr.Okan Baba	Edebiyat üzerine düşünceler	07-09
Prof Dr. Süreyya Ülker	Yozgat	10-21
Nuray Gök Aksamaz	Fatma Ayata Başuralla Söyleşi	23-26
Prof.Dr.Yıldız Tümerdem	Yaşam Görüşüm	27-28
Ferhat Özen	“Bir Cisim Hızla Dünya’ya Yaklaşıyor”	29-34
Hasan Akarsu	4 ayrı yazardan 4 kitap tanıtımı	35-38
YILMAZ ÇONGAR	Telefon	39-42
Hikmet Kurter	999 kentilyon	43-48
Ecem Nur Toplar	Bilmem	49-50

ŞURADAN BURADAN

SENCER KARACALIOĞLU

KARDEŞLİĞİN YOLU ULUS ÜST KİMLİĞİNİN GÜÇLENMESİNDEN GEÇER

Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın (Cumhuriyet Halk Partisi) temel hedefinin bir yandan yeni bir devlet kurarken, buna koşut olarak ümmet yerine ulus'u var etmek, kulluk yerine yurttaşlık bilincini ve yasalar önünde eşit yurttaşlar yaratmak olduğunu göz önünde tutmak zorundayız. Kurulan yeni devletin adı: Türkiye Cumhuriyeti Devleti olup bu devlet tek merkezli (üniter) ve laik bir devlettir. Resmi dili Türkçedir, eğitim dili Türkçedir. Ulusun adı da: Türk Ulusudur. Bu temel hedef gözetilmeden Atatürkçülükten söz edilemez.

Barış istiyorsanız, güçlü olacaksınız; ekonomik yönden, Toplumsal yönden siyasal yönden. Bunu sağlayabilmenin yolunun da Toplumda Hukuku egemen kılmaktan ve demokrasiden geçtiğini göz ardı etmeyeceksiniz. Romantik söylemler kulağa hoş gelse de gerçek/reel politikada geçerliliği olamaz.

Türkiye'ye demokrasiyi getiren de, bu yüzden eleştirilen de Cumhuriyet Halk Partisidir. Bu gün Türkiye'de bir demokrasi ve hukuksuzluk sorunu varsa bunun nedenini CHP nin geçmişinde arayamayız. Hele hele 1950 öncesinde hiç arayamayız. Bu tür söylemler karşısında suskun kalanları da tarih yargılayacaktır. Bu gün Türkiye'nin bir demokrasi ve hukuk sorunu varsa bunu var edenler başta iktidar partisi AKP olmak üzere ona destek veren ya da gerekli muhalefeti yapamayan Parti yöneticileridir.

Siyasal savaşımlı yaparken kimi kesimlere şirin görüneceğiz diye CHP nin vazgeçilmez ilkelerinden (ki bunlar Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün vazgeçilmezleridir) kesinlikle ödünlemeye gidilmemelidir. Kardeşliğin bu ülkede yeniden kurulmasının yolu bir yandan devletin temel işlevlerini hukuka uygun olarak yerine getirmesinin sağlanması, öte yandan alt kimlik(etnik kimlik) siyasetinin yerine ulusal kimliği güçlendirecek önlemleri alırken laikliği de yeniden devletin vazgeçilmez değeri durumuna getirmekten geçer.

(2)

DEĞERLİ ÖĞRETMENİM VE TÜRK DİLİ DERGİSİNİN YAŞATICISI AHMET MİSKİOĞLU

25 ĞUSTOS 2015 TE HAKK'A YÜRÜMÜŞTÜ.

Zaman nasıl da akıyor. Ahmet Miskioğlu öğretmenimi yitireli 7 yıl olmuş. İnsana dün gibi geliyor. Her Perşembe günü buluşur saptanmış bir konuşmacının sunumunu dinler ardından konu üzerine konuşmak isteyenler söz alarak konuşurdu.

“O günler ne güzel günlerdi be ahbap”

2015 yılının haziran ayında toplantıyı kapatırken kimsenin usuna Eylül ayı sonunda toplantılar yeniden başladığında Ahmet Miskioğlu Başkanımızın aramızda olamayacağı gelmemiştir. O yaşama veda ederken 28 yıl bin bir emek ve çabayla var ettiği Türk Dili Dergisi de yayın hayatına veda ediyordu. Türk Dili Dergisinin son bir veda sayısını eşi Türkan hanımın, Okan Baba'nın, Ömer Demircan'ın desteğiyle ben çıkarttım.

Ahmet öğretmenim çıkartmış olduğu Türk Dili Dergisi ve kitapları dışında, okurlarının, Perşembe toplantıları katılımcılarının, öğrencilerinin anılarında yaşıyor ve yaşayacak. Işıklar içinde uyu sevgili öğretmenim.

SAİM CANATAN DA HAKK'A YÜRÜDÜ

Temmuz ayının 20 sinde arayan arkadaşım, Sencer Bey, duyduğuma göre Saim Canatan ölmüş. Sosyal medyada bir arkadaş grubu duyurmuş. Oysa onu ben Kadıköy Belediyesinin etkinliğinde dün gece gördüm hiçbir şeyi yoktu ölümünden bilginiz var mı dediğinde, ben bir araştırayım diyebildim. Bu telefonu aldığımda İstanbul dışındaydım.

Telefonla Haldun Gökoğlu arkadaşımı arayıp Saim beyle ilgili böyle bir duyum aldığımı bir bilgisi olup olmadığını sordum. Haberinin olmadığını ancak öğrenebileceğini söyledi ve bir süre sonra beni arayarak Saim beyin ölümünü doğruladı. Ayrıca Cenazesinin kaldırılması için Kanada'da olan oğlunun gelmesinin beklendiğini bildirdi. 22 Temmuz 2022 günü cenazesi Çekmeköy mezarlığında toprağa verildi.

Saim Canatan, 70 li yaşlarda, Gençliği Ankarada geçmiş ve Liseyi Ankara'da bitirmiş bir arkadaşımızdı. Perşembe toplantılarını kaçırmadığı gibi, nerede bir etkinlik varsa orada olurdu. Ölümüyle sadece Perşembe toplantıları iyi bir katılımcısını yitirmede, CHP de tam anlamıyla bir militanını yitirdi. Afiş yapıştırmaktan bildiri dağıtmaya her etkinliğin içindeydi Saim Canatan. Işıklar içinde uyu sevgili arkadaşımız.

7. Halk dilinde ‘devrik’ dizim

Ömer Demircan

Yazınsal anlatımda yüklem ardına konumlanan ögeler hemen hemen hiç odak seçilmediği için, “*Türkçe sözde, odağın olağan yeri ‘yükleme bitişik konum+yüklem’denoluşan dizimsel konumdur*” sonucuna varmıştım. Ancak, gerek *eylem/ad-tamlaması tabanlı yüklem-tabanı seçme*, gerek yüklem dışı ögeleri *yükleme yanaştırarak karşıtsal odaklama*, gerekse *yüklem ardına genellikle tek öge konumlama*, odağı başa doğru çekip sondan uzaklaştıran bir ezgisel uygulamaya benziyor.

2009’dan önce okuduğum metinlerde *yüklem ardına konumlanan ögeler* odaklanmıyordu. Daha doğrusu öyle bir işleme odaklanmamıştım. 2010’dan sonraki incelemelerde bir tanıtım tümcesi: “*Sen gel# biZİMbankaya.*” (<senbiZİMbankaya gel#.) ile karşılaşınca kuşkuya kapıldım da, kesinlemek için, Türkçenin öteki ayrımlarına da Türkçeden bakılmasının zorunlu olduğunu düşündüm. *Tek bilgi birimi içeren* [+bitimli] *bir tümceciğe ‘yüklem-ardı-konumda genellikle odaklama yapılmaz* (Demircan, 2001, 2009): “*Yıllardan beri böy-↓LEY-di # işte; Akşam olunca kadına↓ÇAR-dı# ağzını*”.¹ Ancak buezgisel işleme “hiç başvurulmaz” anlamında yorumlanamaz. Kimi bağlamda odak yüklem ardına kaydırılır. İşlem, etkili anlatım için gerekli görülmüş: Atatürk’ün: “↓NEmut↑lu ↓TÜrkümdiyene!” sözüyüklemson da dizilse odak değişmez. Öyleyse işlem, *yüklem ardında odak seçimi* değil, etkili anlatım için *odağın yüklem ardına kaydırılması*dır (1).

(1) i. Sen tut# ONUN yolunu.

ii. Sen al# ONUN evini.

iii. Sen git# ONUN yolundan.

a. Halk dilinde atasözleri, deyişler.

Odak olsun olmasın, işlevi ya da anlamı değişmeden sözel bir öge yüklem ardına kaydırılabilir. Eğer atasözlerine bakılırsa, çoğunda ya **yüklem**(2: i-iii) ya da **yükleme yanaşık** (*yüklem tabanı olan eylemi/adı niteleyen*) birim odaklanır (2.iv-vi).

(2) Yüklemsondizimli atasözleri:

i. Akacak kanda**mardaDUR↓MAZ.**

ii. Bal tutan parmağını **YA↓LAR.**

iii. Akıl akıldan**ÜS↓TÜNDÜR.**

iv. Alçak yerin **tepeciği ↓DAĞ** görünür.

v. Akarsu çukurunu**KEN↓Dİkazar.**

vi. Altın anahtar **↓HERkayıyı** açar.

vii. **Dost, ka↓RAgünde belli olur.**

viii. Para↓**YI**ver↑**en, düdüğüça↓LAR!**

Eğer odaklanacaksa, *özne yükleme yanaşık* konumlanır: “*Onun yerine toplantıya↓SENkatıl.*” Deyişler için Aksoy (1976) deyimler kitabını taradım.² Çünkü o metinde deyişler deyimlerden ayrılmamıştı. Az sayıda da olsa, Atatürk’ün: “*Ne mutlu ↓TÜrkümdiyene!*” özdeyişi gibi devrik ögesi odaklanan örneklerle karşılaştım. Aksoy metinlerini yeniden tarayınca, halkın ürettiği atasözleri ile özdeyişler arasında odağı yüklem ardına konumlanmış azımsanmayacak sayıda örnek çıktı(3).

(3) “Devrik” dizimli atasözleri:

i. *Ele verirtalkı↑Nİ, kendi yutarşalkı↓Mİ.*

ii. *↓AÇma sırrını dostu↑na, o da söylerdostu↓NA.*

¹ Odak ögenin vurgulu hecesinden önce: ↑ çıkan ton , ↓ düşen ton belirtir.

² Ancak Aksoy (1976: *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, TDK y.) metninde, tamlamaya yanan anlam yüklenerek oluşan dört, bir de deyiş olmak üzere sözlüksel altı ayrı tür birimin bir tek “**deyim**” terimi altında toplandığı görülür. “**Deyim**” altında topanan türler: i. *bileşik ad*: kara-gün, dil-yarası; ii. *bileşik eylem*: dar gel-, yançız-, çarçur et-; iii. *bileşik sıfat*: dik-başlı; iv. *yananamlı/bileşik ikileme*: gözgöz, çoluk-çocuk; v. *deyim*: dudak büyük-, dar-boğaza gir-; vi. *deyiş*: “*Herkes gider ↓Mërsine, biz gideriz tersi↓në*”

(4)

- iii. Ağlamăö↓LÜi↑çin, ağladı↓Rİiçin.
iv. Balcının var ↓BĀL ta↑sı, oduncunun var balta↓Sİ.
v. Ektohumun hası↑Nİ, çekme yiye↓CĖK yasını.
vi. Hayır dile eşi↑NĖ, hayır gelsinbaşı↓NĀ.
vii. Ne verirsen e↓LİN↑le, o giderse↓NİNle.
ix. Akıl ↓olmayınca ↓ne yapsınsa↓kal.
x. Allah'tan ↓sıska, ne yapsınmus↓ka!
xi. Al malın iyisi↑ni.çekme kaygısı↓ni! ...
xii. Sey↓rek git sen dostu↑na, kalk↑sına↓yak üstüne. ...

(4) Deyişler:

- i. Geç↓TİBor'unpaza↑Rİ, sür eşeğini ↓NİĞde'ye.
ii. Şeytan görsün yüzü↓NÜ.
iii. Uma uma döndükmu↓MĀ.
iv. ↓YAĞmaHasan'↑mböre↓Ğİ.
v. Ayıklapirincintaşı↓ni.
vi. Tutkelinperçemin↓den! ...

(5) Duygusal tepkiler:

- Aldı fıtlı (birdenbire kızdı),
Vur abalıya (yumuşak huyluya, köylüye kötü davran),
Ayıkla pirincin taşı (sorunu çöz-),
Ayıptır söylemesi (ayıp söz söylemek istemem ama),
Gelzaman, gitzaman (zaman geçti),
Göreyimseni (göster becerini),
Tut kelin perçemin-den (olmayanı iste),
VereliniAnkara (-ya git),
Yokcanım (doğru mu?),

b. Yunus Emre'nin, Sait Faik'in, Nermi Uygur'un dili.

Halkın atasözleri ile deyişlerine Yunus Emre (xiii-xiv.yy) şiirlerine bakılırsa, yüklem *sona* da *ortaya* da *baş* da konumlanabilir (6). Ancak ölçülü anlatımda odaklama ayrı bir konu sayılır.

(6) Yunus Emre'den:

- (i) “Meğer beni öldüreler / Külüm göğe savuralar / Toprağım anda çağıra / Bana seni gerek seni.”
(ii) “Aşkın aldı benden beni / Bana seni gerek seni / Ben yanarım dünü günü / Bana seni gerek seni.”
(iii) “Gitti beyler mürveti / Binmişler birer atı / Yediğiyoksul eti- / İçtiği kan olmuştur. ...”

Sait Faik, “Ay Işığı” öyküsünde sanal bir iş görüşmesinden:

(7) “// -Yani ↓nasıl bir dünya arzu↑luyorsunuz?” der.// “Artık kız↓mıştım:// “-Nasıl bir dün↓ya↑mı?// Haksızlıkların↓olmadığı bir dünya//... İnsanlarınhepsinin me↓sut olduğu//, hiç ol↓mazsa↓iş buldu-ğu//, doydu↓ğu bir dünya//. ... //Hırsızlıkla↑rın, başkalarının hakkına teca↓vüzetmele↑rinbol bol bu↓lunmadığı... ↓Pardon efendim! ... ↓Hiç bulunmadığı bir dünya. ... Kafa↑nın, ko↑lun çalışabil-di-ğiza↑man insanınmuhak↓kaktodayabildi↓ği, eğlenebildi↓ği bir dünya...ada↑mın↓korkma↑dan ve yanlış tefsir e↓dilme↑deni↓yi, doğ↓ru şeyleri söyleyebildi↑ği (yalan↑dandarındırıl↓mış) bir dünya. ...

Her bilgi-birimi, yalın ya da bileşik bir odak içerir. Bir söz, yüklenen bilgiye göre bir, ya da birden-çok “bilgi-birimi”ne bölünebilir. Sait Faik'ten örneklenirse, şu tümce, (//) ile sınırlanan dört bilgi birimine bölünür: // Akşamo↓LUN↑ca //kadınağzınıa↓CARdı//; daHADoğru↑su//, a↓CARdı ağzını//! Düşümlü ögeler sözdişi kalınca söz kısaltıldığı için, bilgi birimleri neredeyse tek, ya da iki birime iner.“Açar ağzını yumar gözünü” deyim-sözden kısaltma. //ağzınıa↓CARdı//. “ağzını açar / konuşmaya başlar”, //a↓CARdı ağzını// ise “aklına/diline ne gelirse söylerdi” anlamını taşır, tıpkı “Arabani çek” ile “Çek arabani” (buradan hemen uzaklaş) sözlerinde olduğu gibi.

Tümcel ögeler işlevlerine uyan ekleri alırlar. Örneğin yüklem-tabanı [ata-] eylemine katılan ekler [-n-a-ma-ya-bil-ir-sin-iz] olarak belirtilmiştir. “[Ata-]-n-a-ma-ya-bil-ir-sin-iz” söze tek başına

(5)

girebilir: “[Ata-]**n-Ä-mă-ya-bil-İr-sîn-iz**”. Altı çizili koyu yazılı heceler vurgulanır; “zaman” eki ayrıca tonlanır. Göreli-konuma bağlanan işlev yalnızca *tamlama-içi* niteleyici ayrımıdır.³

Yüklem-dışı ögeler söze girince, işlevlerini belirten ekleri alırlar: “[Siz, *o görev-ebu ay içi-n-de*] “[ata-**n-Ä-mă-ya-bil-İr-sîn-iz**].” O sözün odağı, bütün ayrımları edimsel işlevleri soneklenerek yöneten yüklemidir. Tümcel öge konumlama önceliği yapısal değil, bilgisel olduğu için, “[Siz, *o görev-ebu ay için-de*] [ata-**n-Ä-mă-ya-bil-İr-sîn-iz**]” sözünde, **sözlüksel anlam değişmemek koşuluyla**, istenen öge**odak/yüklem** ardına konumlanabilir: “[*bu ay için-de*] [ata-**n-Ä-mă-ya-bil-İr-sîn-iz**] *o görev-e siz*”.

Felsefeci N. Uygur, kimi yerde *tümceler-arası bağlayıcıları* bile devrik konumlar.⁴ Demek ki, yazılı metinde yorum sözel/tümcel okuma sonunda tetiklenir (7).

(7)

“Herkes, her kesime, sözünü ancak böylelikle daha iyi geçireceği inancıyla, hiçbir harcamadan **çekinmez nitekim**” (BS, 33-34). “İnsanın düşebileceği önyargıların en zararlılarından **birioysa bu**” (35). “Böyle bir sevgiye takılabilecek en uygun yafta **güdümlü sevgi** yaftasıdır **belki**” (39). “İlk sevgi yığidim Bergson’dan öğrendiğimi birkaç kavramla şöyle anlatsam **yeridir artık**” (42). “Sanata yönetimin uydusu gözüyle bakan politikacılarla, bilerek bilmeyerek elele veren sözümüne sanatçılara rastlarız **kuşkusuz**” (60). “Sayıları hiç de az olmayan bazı politikacıların, askerlerin, silah satıcılarının, sömürü cambazlarının kulakları çınlasın, çınlayacağı yoksa da söyleyiverdim **işte**, ... (64). ...

Osmanlı kâtibin, Arap harfleriyle yazılmış bir metni okumada kolaylık sağlamak için koyduğu: “**Türk cümlesi yüklemle biter**” kuralı Türkçe-dışıdır. Bütün sözel işlevler eklerle belirlendiği için, öyle dilsel bir kurala Türkçede hiç mi hiç gerek yoktur. O nedenle uydurulan “**yüklem-ardına sözel öge konumlama**” anlamında “**devrik**” konumlama terimi de gereksizdir. Onun yerine “**odakardı**” denebilir. Ne yazık ki, en az 650 yıl (1300-1928/1940) süreyle Türkçe yazı-dili, yazındışı/yazınsal kullanım alanları dışında tutularak gelişmesi engellenmiştir.

Devrik işlem, bir yandan *ezgilemedesletimidoğallayıpkolaylar*, *güzellerken*, öte yandan duygusal değişime bağlı “**odak önceleme**”yi olanaklı kılar; uygun olan ögeler odak-ardına konumlanabilir. **Yüklem**in olağan-odak seçildiği olağan-dizim için, bu terim doğru sayılabilir. Ancak işlem sesletimle, ezgilemeyle ilgili olduğu için doğru terim “**odak-ardı**”dır. Ne var ki, eksik belirtse de “**devrik**”, bilinen bir terim olduğu için, (‘**yüklemardı**’ anlamıyla) korunabilir.

Buradan şu sonuç çıkarılabilir: **gerek sonekleme ile edimsel işlevlemeye, gerekse göreli konumlama ile anlam ayırımına bakılırsa**, “**sözün** (sonu değil ama) **özü yüklemidir**”. Türkçe yüklem belli bir dizimsel konuma yerleşmesini, ya da tümce sonunda bulunmasını gerektiren yapısal bir gerekçe yoktur. Odak konumu yükleme göre seçilir. Yüklem tabanı ile, yükleme katılan edimsel ekler bütün edimsel ögeleri belirler. Neredeyse bütün sözel işlevleri dizimsel eklerle belirleyen Türkçede öyle bir kural yoktur. Türkçe bir tümceyi yüklemle bitiren kural dilsel değil, yalnızca Osmanlıca düz-yazıda, okumayı kolaylaştırmak için uydurulmuş yazıma bağlı, bir okuma kuralıdır.⁵

Türkçe tümcede yapısal nedene dayalı zorunlu bir öge-konumlama işlemez. Türk Dil Bilgisi’nde (1962) Ergin de bu görüştedir. **Türkçede tümcel-öge konumlama bilgisel-göreliliğe bağlıdır**. Ezgileme’ye o gözle bakılmalıdır. Tümcede “**odak-bilgi taşıyan öge**” bilgilemeye göre her konumda bulunabilir. Gerekirse, odaklayıcı eklerden biri ile de seçilebilir. Ancak her ileti için, **tümcel-öğelerin konumlanması tektir**. “**Her tümcedeyüklem sona gelir**” diye bir zorunluluk bulunmaz. Tamlama dışında, **konumdizimsel** bir ayırıcı değildir.

³ Edimsel ayrımlar eylemsel ulamlar soneklemlerle yüklem tabanına belli bir sıraya göre katılır; öznel *kişi*, *sayı* ayrımları yüklem sonunda yer alır. Demek ki yükleme katılan eklerden kimileri edimsel izleme de yapar.

⁴ N. Uygur, (1996)*Başka Sevdiği* ile (1999)*Dipten Gelen*: -Doğa-görünümleri, bitkiler, hayvanlar, tek-tek insan bireyleri, davranışlar toplum ile dile yansımış olur *böylece* (46). -Bitkinin yabanını hayvanın yabanından daha itici buluruz *bazan* (46). -Bütün bunlar iyi güzel de, bilgeliğime inandığım dilin olanca bilgeliğini yansıtmıyor *gene de* (47). -“Sevgi yığidi” der demez, içim rahatlıyor *ama* (55). -... sevgi yığitlerim olmadan yaşayamam *çünkü* (55). ...

⁵ 1830 öncesinde Türkçe düzyazı işlenmediği, her türlü metin “*nazım*” ölçülerıyla, ayrımlarıyla anlatıldığı için, “**devrik**” konumlama sözlü dilde ölçülü-uyaklı-anlatıma bağlanabilir. Ancak 600yıl kesintisiz uygulandığı için, Osmanlıca “*düzyazı*” yüklemson tümcel konumlamaya çakılmıştır. Yönetim dili daha başta Osmanlıca adı verilen *Farsça+Arapça+Türkçe* kimi sözcük, yardımcı eylem ve dizim ekleri ile karma bir dildir. Arap harfleri ile yazımda, 1830’lu yıllara değin sözcük arası verilmezmiş. Devşirme bir aileden geldiği anlaşılan **Kâtip Çelebi**’ye göre ortak bir yazım yolu yokmuş; herkes Osmanlıca’yı kendine göre yazarmış. Türkçede, yüklem-ardında devrik öge bulunan bir tümcenin sonu noktalamasız belirlenemez: Örneğin “*Seni çok özledim*←[*kızım dedim*]→*artık eve dön*” sözünde “*kızım*” hem önceki hem de sonraki tümceye bağlanabilir. O yüzden “**devrik tümce**”ye “*sonu belirlenemez*” anlamında “**kuralsız cümle**, **şiiir cümlesi**” denerek (-1940)’lı yıllara değin okulda öğretilmesi, düzyazıda kullanılması yasaklanmıştır. Öğretmenler, öğrencilere o yüzden türlü baskılar uygulamışlar.

“Devrik işlem, yazınsal metinlerde geçenezgiselsekiz odakardı-sönüş işleminden(8: 2, 3) yalnızca biri olup sıklık bakımından **dörtte bir oranında geçer**. Şimdiye değin iki işlem den (yüklemson – devrik) biri sanılıpabartılı tartışmalara konu seçilerek “ezgi”nin anlaşılması engellenmiş, öğrenciler, okurlar da türlü biçimlerde yüzyıllarla yanıltılmıştır.

(8)

Bir **yüklem-odaklı** (8:1), sekiz **yüklem-dış odaklı**sözel dizim:

1.Olağan dizimli, yüklemson odaklı,sönüşsüz ezgileme:

//Bir gün savaş **bite**↓CEK!//, //ancak sömürü **kala**↓CAK!//

2. Odakardı-sönüşlü ezgilemeler:

a. **Yükleme bitişik öge odaklanınca yüklem tabanı olan eylem ya da ad vurgusuz kalır.**

i. Yüklem tabanı bir tamlama ise niteleyici öge vurgulanıp tonlanır:

‘*Büyükanneler genellikle [to↓RUNbak]-ar.*’ ‘*Dere geliyor dere’bir [↓HALKtürküsü]-dür.*’

ii. Olağan odak konumlu **karşıtsal**-odak yüklemi vurgusuz bırakır:

“*Oğlana bütün kışan*↓NEMbaktı.”

b. **Odak seçiminde odaklayıcı kullanılırsa, odakardı ögeler vurgulanmaz:**

iii. **Vurgusuz ek ile odak seçimi:** “Akşa↓MA doğru mu yazıyı bitirebildi?”

iv. **Odak seçici sözcük ile:** “Yazıyı ancakakşa↓MA doğru bitirdi.”

v. Yalnızca “**odak vurgusu**” başa doğru kaydırılarak da odakardı sönüş yaratılabilir:

“Akşa↓MA doğru yazıyı bitirdi” (öteki işler duruyor.)

c. **Devrik konumlama. İşlev, biçim, anlam** değiştirmeden, **bir öge, ezgiselalımlama** için:

vi. **yüklem ardına kaydırılabilir:** “Akşa↓MA doğru bitirdiyazıyı.”

3. Yüklem ardına odak kaydırma:

vii. **Birden çok bilgi-birimi, görelî konumlanarak, düşün ve biçimsel değişimle**

“devrik” tümceye indirgenebilir: ‘Sen↓GEL, bi↓ZİMbankaya gidelim’>

‘Sen gelbi↓ZİMbankaya.’

viii. **Yüklemönünde ayrı bir bilgi birimi yüklem ardına kaydırılabilir:**

//↓TÜRK’ümdiyene↑ne // ↓NEmutlu!// > “↓NEmut↑lu, ↓TÜRK’ümdiyene!”

EDEBİYAT ÜZEİNE DÜŞÜNCELER

M .Okan Baba

Bir ulusun edebiyatını incelemek, yalnız sanatsal ürünlerin incelenmesi değildir, ister sözlü olsun ister yazılı olsun dille yaratılan ürünler bir bütünlük içinde ele alınmalı; toplumun tüm katmanlarının duygu, düşünce ve yaşamla ilgili Sorunları bir bütünlük içinde incelenmelidir. Çünkü bu her iki çeşit ürün sürekli birbirlerini etkiler. Sözlü ürünler aynı toplum içinde yaşarlar. Dilin ve sözlü ürünlerin toplumun ilk yaratmaları olduğunu unutmamalıyız. Toplumların dile dayalı ürünleri yazının bulunuşundan önceki dönemlere dayanır. Sözel ürünler, yazı bulunduktan sonra yazıya geçirilmiştir.

Devlet ve din gibi kurumların ortaya çıkmasıyla, bir yazı dili ve edebiyatçılar oluşur. Bazı dönemlerde devlet kurumunun halktan uzaklaşması nedeniyle halk duygularını, düşüncelerini, acılarını sevinçlerini, başlarından geçen olayları sözlü olarak anlatmıştır. Sözlü ürünler masallar, destanlar söylenceler, türküler, atasözleri, tekerlemeler vb. ürünler yüz yıllarca halkın içinde yaşamıştır.

Sözlü ürünlerin belli özellikleri vardır. Bu ürünler halkın ortak malıdır. Ancak dile dayalı Ürünlerin gerçek bir yaratıcısı vardır. Bu ürünlerin, çok geçmeden yaratıcıları unutulur. Bunun önemli nedenlerinden biri halkın içinde dolaşırken bilinmeyen çeşitli sanatçıların elinde değişmeye uğramasıdır. Bu bazı yaratıcıların zayıf olmalarından kaynaklanır. Örneğin bir yerde bir olay olduğu zaman bir kişi veya kişiler daha önce oluşmuş türkünün kalıbına uydurarak, onun kalıp sözlerini alıp yeni bir ürün oluşturur. Burada bir sanatçı özeni yoktur. Önemli olan toplumun duygularını dile getirmektir. Bu neden ilk çıktığı zamanki değerini yitirir. Örneğin :

XIX . yüzyılın sonunda yaşamış Çakırcalı Efe için yakılan türkü, Kurtuluş Savaşı sırasında Düşmana karşı bir çeteye komuta etmiş olan Yörük Ali Efe üstüne söylenen bir türküye uygulanmıştır,

1-Ödemiş minaresi
Candarma süvarisi
Çakıcı Efeyi sorarsan
İzmir'in bir tanesi
Dağlar dumansız
Çakırcalı dinsiz imansız

2-Şu Dalaman'ın çeşmesi,
Ne hoş olur içmesi
Yörük de Aliyi sorar sa
Efelerin seçmesi
Hey gidinin Efesi..Efesi
Efelerin Efesi.

Bu ürünlerin görevi, geniş halk kitlelerinin duygu düşünce isteklerini anlatan ürünlerdir. Bunlar Yaşadıkları ortamların acılarını kederlerini, özlemlerini, gelenek ve göreneklerini anlatırlar
Örneğin:

Derin derelerin serin köşesi
Kırıldı göynümün narin şişesi ayığım
Duydum ki olmuşsun Mısır paşası
Çağımda gelmedin lazım değilsin

Eğin ağzı üzerine yaptığım çalışmada saptadığım bu metin, bir kadının ayrılık, özlem, yalnızlık çığılığıdır. Eğin kazası geniş topraklara sahip olmadığı için gurbete giden Eşine bir sitemdir. Öte yandan o dönemde askerlik için giden erkeğin yıllarca askerlik Yaptığını anlatmaktadır. 1913'te Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın halkbilimi üzerine yazdığı Makalesindeki Eğin Türküsü:

Yeşil kurbağalar öter göllerde
Anasız babasız gurbet ellerde
Ya ben ağlamayam kimler ağlasın
Bu mahsun gönlümü kimler eğlesi

Bu türküde gurbet, yalnızlık, duygular anlatılır. Bazı türküler, bir olayı anlatır.

“Burçak Tarlası”adlı türkü, bir kadının gelin olduğunun ertesi gün kaynanası tarafından Burçak yolmağa gönderilişinin anlatımıdır. Türkünün son kıtasını alıyoruz.

Elimin kınasın hamur ettiler

Gözümün sürmesin çamur ettiler

Bir günlük gelindim zehir ettiler

Ah ne yaman zormuş burçak yolması

Burçak tarlasında gelin olması.

Bu türküde kırsal kesimlerde kadına yüklenen sorumluluğun yanında, ayrıca bölgenin ekonomik durumu, üretim biçimi anlatılıyor.

Türkü örneklerinde görüldüğü gibi halk arasında dolaşan sözlü ürünlere Anonim Halk edebiyatı diyoruz. Bu ürünler bir toplumun kültürel yapısını gösterirler. Bunlar Halkbilimi Yöntemleri ile incelenir.

YOSKADAN YOZGAT'A

Prof. Dr. Süreyya Ülker

Dede toprağım olması dolayısıyla Yozgat'ın gerek kendi gönlümde, gerek çoluğumun gönlünde ayrı bir yeri vardır. Çocukluğumla gençliğimin önemli bir bölümünün Ankara'da geçmiş olmasına karşın Yozgat'a 10 Temmuz 1976'da gidebilmişim. Orada hısmımız olan yarlıgamalı Mehmet Salim Korkmaz ile görüşmüştüm. O sırada yaşı seksene çıkanak dayamış olan bu değerli kişi Yozgat'ın urbaylığıyla sayılabildiğini de yapmıştı. Kendisini satıcadaki küçük işyerinde görevvarmışım. Kendimi tanıttıca beni yazağına buyur etmişti. Önüme bir kıpla yazacak koyup ayaküstü soy ağacımı yazdırmıştı. Buna göre dedem Koştan (Avukat) Ahmet Süreyya Ülker'in üçüncü göbek atası Mehmet Efendi Afgan-Hint yörelerinden bir yerden çocuk yaşta kaçırılmış, Korkmaz'ın atalarından Başçavuşoğlu Hacı Halil Ağa kendisini yetiştirmiş, babası çocukken öldüğü için kendi yetiştirdiği yeğeniyle evlendirmişti. Söz konusu çoluğun gelininin gelini olan babaanneme bu öyküyü anlattığımda kaynanası Cevahirzade Şefika Hanım'dan böyle bir öykü işittiğini, adı, dilinin ucunda olup da çıkaramadığı, eski bir Türk ilinin ileri gelen çoluklarından birinin çocuğu olduğunu, sonradan yakınlarının kendisini bulduklarını, oradan kalıt da aldığını söylemişti. Geniş çoluğumda kimse bu öyküyü bilmediğinden bu konu benim için bir bilmece olarak kalmıştı.

Avukat anlamındaki “koştan” sözü Kazan Türkçesinden Radloff'ça “koştan”, “koştan” (Tar D 1934); Kúnos'ça “kuştan” (Kakuk 1999) biçimlerinde derlenmiştir. Atalay'a (1941) göre “koş-“ eylem kökünün türevidir. Günümüzde türe yetili çıkışlı olmamasına karşın koştan yetkisi taşıyan kişiyi tanımlayan “davavekili” (Özel 2018) Osmanlıcada “dava vekili” biçiminde koştan anlamında kullanılmaktaydı (Fraşerî 2010). Doğal karşılığı “dilevornamanı” olup, “dilemen” biçiminde kısaltılabilir. Dava anlamındaki “dilev” sözü cep kılavuzunda (1935) önerilmiş, Mıhçıoğlu'nca (Simon 1980) benimsenmiş, “proçes”indirgerlikdışı anlamlarından birinin karşılığı olarak sözlüğüme (1986) de girmiştir. Vekil anlamındaki “ornaman”, “ornamacı” sözleri eski önerilerimdir(2002). Bu anlayış içerisinde “vekâlet”e: 1)ornamanlık, ornamacılık. 2) ornay; “vekâlet etme”yeornama; “vekâlet edilme”yeornanım, ornanış, ornanma; “müvekkil”eornanır; “tevkil edilme”yeornaylandırılma;

(11)

“tevkil”e orna ylandırım; vekâlet verme, “tevkil etme”ye orna y verme demiştim (2002).

Bilgi ça ğına girildikten sonra bu konuyu bilgisunarda araştırdım. Pakistan’ın, Afgan bucunda Hindukuş Da ğları’nın eteklerinde yer alan bir uç kenti olan Çitral’in eskiden Orta Asya kölesatının öze ği oldu ğunu, Çitralli kızlarla delikanlıların Orta Asya’nın en çok aranan köleleri olduklarını belirledim. İşin ilginç yanı Çitral’in bugün de kullanılan eski adı Kaşkar imiş. Bunu öğrenince babaannemin, adı, dilinin ucunda olup da çıkaramadı ğı Türk ilinin Kaşgar olması gerekti ği kanısına vardım. Kaşgar’ın da Do ğu Türkçesindeki söylenişi Kaşkar. Orta Asya’nın çeşitli yerlerinde Kaşkar adını taşıyan yerler var. Çitralde bunlardan biri. Do ğu Türkeli’ndeki Kaşgar’dan Himalayalar’ın batı uzantısı olan Karakurum Da ğları ile ayrılıyor. Farsçada Do ğu Türkeli’ndeki Kaşgar’dan ayırmak için küçük Kaşgar anlamına gelmek üzere Kaşgâr-ı Kûçek olarak anılıyor (Sloan 1, 2).

Kaşgar adının kaya anlamına gelen “kaş” ile da ğ anlamına gelen Do ğu İranca “-yar”dan oldu ğu sanılıyor (Kashgaren.wikipedia 2021). Batlamiyus, kentin adını “Kasi” olarak vermiştir (Kashgaren.wikipedia 2021). Kaşgar’da Türklerden önce İskitlerin do ğu kolu olan Sakaların yaşadığı bilinmektedir. Çay (2002), İskitçede kaya anlamına gelen “kas” sözünü Türkçede kayalık da ğ anlamına geldi ğini belirtti ği eşseslisiyle karşılaştırmıştır. Bununla kaşın Kazak Türkçesindeki biçiminin de ğişmeceli anlamlarından birini anlattığı anlaşılmaktadır (Kenesbayo ğlu 1984). Çay (2002), Kafkas Da ğları’nın Herodot’ta geçen İskitçe adı olan “Kaukas”ın ak kayalıklar anlamına geldi ğini belirtmiştir.

Köken bilimcilerin Türkçe dışında bir kökene bağlamadıkları kaş sözü da ğ sırtı, eyer eğmeci, kaya, dışlak (kenar), kıyı, uçurum, yar, yüzü ğün taş yuvası anlamlarına da gelmektedir. Clauson (1972), bunların dilgisel anlamdan de ğişmeceli olarak oluştukları kanısındadır. Tuna (1989, 1990), buç (sınır) anlamına gelen Sümerce “maş”ı kıyı anlamındaki kaştan bozma Türkçe bir verinti olarak de ğerlendirmiştir.

Sloan (1, 2), Çitralliler arasında kendilerinin Kaşgar’dan geldikleri yolunda yaygın bir inanış bulundu ğunu, Çitrallilerle Kaşgarlıların birbirilerine çok benzediklerini yazmaktadır. İşlam Bilgili ği’nde Kaşgar bölüm cü ğünü yazan Arat (2001) ise, sözcü ğün kökeni konusunda bilgi vermemiştir.

(12)

Kaşgar'ın, Türkçe adlarından biri yine kaş olan, yeşim taşının bulunduğu bir bölge olması da ilginçtir. Nitekim Kaşgar'ın adı bir varsayıma göre buna dayalıdır (Kaşgartr.wikipedia2021). Clauson (1972), yeşim anlamındaki kaşı dilgisel anlamdaki kaşla birleştirmemiş, onu da Türkçe dışında bir kökene bağlamamıştır. Bu sözün Kaşgar'ın Sakaca adıyla bağintısıyla ilgisi de kanımca araştırılması gereken bir konudur. Eski Türkçede yağmur taşı anlamına gelen yada taşı Şemsettin Sami'ce yeşim olarak tanımlanmıştır (Fraşerî 2010). Clauson(1972), Eski Türkçe yadayı yeşim anlamındaki batı kaynaklı yadayla ya da büyü anlamındaki Farsça cadu ile birleştiren eski görüşlerin yanlış olduğunu belirtmiştir. Yadayı Moğolca bir alıntı olarak değerlendiren Gülensoy (2007), Clauson (1972) ile Doerfer'in (1967-1975) bu sözün Moğolcaya Türkçeden geçtiğini yazdıklarını gözden kaçırmıştır. Clauson (1972), varlığı Doerfer'ce (1967-1975) bildirilen Soğdakça “çd”ın Türkçe bir verinti olabileceğini yazmıştır. Doerfer'e (1967-1975) göre sözcük Farsçada, Karaağaç'a (2008) göre Çinceyle Farsçada Türkçe bir verintidir. Karaağaç'ın, sözcüğün Mançuca ile Moğolca biçimlerini Türkçe verintiler olarak değerlendirmemesi, sözcüğü Altay dillerinin ortak verisi olarak değerlendirdiğini düşündürmektedir. Batı kaynaklı yada bel anlamındaki İspanyolca “ijada”dan bozma olup, bel taşı anlamındadır (Webster 1993). Kökleşik sözlüklere göre Arapça ya da Farsça kökenli olan, Nişanyan'a (2018) göre kökeni Akatçaya dayanan yeşim sözüyse Gülensoy'a (2007) göre Türkçe yaş sözünün türevi olup, yeşilin kökteşidir. Türk Vikipedisi'nde kaynak gösterilmeden Kaşgar'ın adının araştırmacılara göre Koşkar, Köşker ya da Kaşkar adlı bir Türk oymağından geldiği de yazılmıştır (Kaşgartr.wikipedia 2021). Türk Vikipedisi'nde yazılan görüşler Batlamyus'un verdiği Kasi adının kaynağını açıklamamaktadır.

Doerfer (1967-1975) ile Tietze'ye (2016-2020) göre Türkiye Türkçesindeki küçük sözü Oğuzca “kiçicük”ten bozma olup, kökeni Türkçe kiçiye dayanmaktadır. Erşadî (Karaağaç 2008), Eyuboğlu (1991), Karaağaç (2008), Nemeth (Doerfer 1967-1975), Olgun-Drahşan (Karaağaç 2008) ile Şemsettin Sami'ye (Fraşerî 2010) göre Farsça “kûçek” Türkçe küçükten bozmadır. Doerfer (1967-1975), Farsça doğru çevriyazısının Rahimî-Uspenskaya'ya göre “kôçek” olduğunu, bunun Türkçe kiçiden bozma olamayacağını, küçük biçimininse yeni bir oluşum olduğunu yazmıştır. Nişanyan (2018), Eski Türkçe kiçinin de, Farsça kûçeğin de çocuk diline özgü yansımalar olabileceğini, benzerliğin buradan kaynaklanabileceğini yazmıştır. Räsänen (1969), enik anlamındaki Moğolca

(13)

“kiçig”inkiçinin eşdeğeri olduğunu yazmıştır. AbaevAsetince “kivzu”nun Batı Sibirya’da konuşulan Baraba Türkçesindeki “kizu”dan bozma olduğunu yazmıştır. Doerfer’e (1967-1975) göre bu dil yer bilgisi bakımından olanaksızdır. Gombocz’a göre Macarca “kis” Eski Çuvaşçadan bozmadır. Doerfer (1967-1975) bu sözün yansıma olabileceğini yazmıştır. Windekens enik anlamındaki Türkçe küçüğün Toharcaku → Türkçe kü + Türkçe -çük olduğunu yazmıştır. Doerfer (1967-1975) enik anlamındaki benzeri yansıma sözlerin yaşanın dört bir yanında bulunması dolayısıyla bu savın anlamsız olduğunu yazmıştır. Ahmet Vefik Paşa’dan (Vefik 2000) başlayarak kökleşik sözlükler (Ağakay 2011, Özel 2018, Redhouse 1999, Tuğlacı 1971), Radloff (Tar D 1934), Räsänen (1969), tarama dergisinin (1934) Türkçe dışında bir kökene bağlamadıkları deve yavrusu, kalgıcı (rakkas) anlamlarındaki köçek sözü Doerfer’e (1967-1975) göre Farsça kôçekten, Eyuboğlu (1991) ile Tietze’ye (2016-2020) göreyse Farsça kûçekten (Doerfer’e göre kôçeğin dönüştüğü biçim) bozmadır. Kalgıcı anlamındaki köçek Gülensoy’a (2007) göre dön- anlamındaki Türkçe köç- eylem kökünün türevidir. Gülensoy’a (2007) göre deve yavrusu anlamındaki köçek, köşek sözleriye Türkçe kö- kökünün türevleridir. Kûçek sözünün Farsçada deve yavrusu, kalgıcı anlamları yoktur. Buna karşılık bir doğu mırınıdüzününün adıdır. Bu düzün Türkçeyle Osmanlıcada da köçek, kûçek adlarıyla anılmaktadır. Sözcüğün bu anlamı Tietze’ye (2016-2020) göre kalgıcı anlamına ikincildir. Dolayısıyla Osmanlıcada oluşup Farsçaya geçmiş olmalıdır. Küçük anlamındaki kûçeği bir Türkçe verinti olarak değerlendiren Karaağaç (2008) bir düzün adı olan kûçeğiye değerlendirmemiştir. Kısa anlamındaki güccük ise Gülensoy’ca (2007) güdük nitemiyle birleştirilmiş, Tietze’ce (2016-2020) ise o nitemle karşılaştırılmış, küçükle birleştirilmemiştir. Bu söz güccük biçiminde, küçük anlamında, 14. yy’ye dek izlenebilmektedir (Tar).

Türkçe güt- eylem köküyle açıklanamayan güdük nitemini, Nişanyan (2018) ile Tietze’nin (2016-2020) sözlüğüne çıkma düşen Tezcan, Farsçada kısa anlamına gelen kutahnitemiyle karşılaştırmışlardır. Eyuboğlu (1991) ile Tuğlacı (1971), sözcüğü gedik sözünün kökü olan ged- eylem köküne bağlamışlardır. Gülensoy (2007) ile Räsänen (1969), sözcüğü küt nitemiyle birleştirmişlerdir. Sözcüğün ged- eylem kökünün türevi olabileceğini, Eski Uygur Türkçesindeki “kodıkı, kotıkı, kutıkı: basık, aşağıdaki, alçaktaki” nitemleriyle de karşılaştırılabileceğini düşünüyorum.

(14)

Nişanyan'ın (2018) Farsça kund ile birleştirdiği küt nitemiGülensoy (2007) ile Eyuboğlu'na (1991) göre yansımadır. Räsänen (1969), Türkçe dışında bir kökene bağlamadığı bu nitemi güdük nitemiyle birleştirmektedir. “Sivri ya da keskin olmayan” biçiminde tanımlanan küt sözüne yer vermeyen Tietze (2016-2020) “kısa” anlamına geldiğini belirttiği küt sözünün, yanına soru imi koyarak, el-idrak haşiyesinde (İzbudak 1936) kötürüm anlamında geçen kütten bozma olabileceğini belirtmiştir. Farsça kund Osmanlıcaya künd (Redhouse 1999, Tietze 2016-2020), Türkçeye kunt (Ağakay 2011, Özel 2018, Tietze 2016-2020), künt biçimlerinde girmiştir. Künt biçimi özellikle dirgerlik dilimizde “künt ağrı” (dolorobtus: sağır ağrı), “küntravma” (obtusumtrauma: çönge vuruk) gibi terimlerde yaygın olarak kullanılmakla birlikte kökleşik sözlüklerimize nedense girmemiştir.

Bedahşan beyi 2. Sultan Şah 1814'te Çitral'i basarak binlerce çocuğu tutsak almış. Bunları Belh, Buhara, Fergana, Hıyvesataklarında satmış (Badakhshanen.wikipedia 2010). Mehmet Efendi'nin bu tutsak bolluğunda Yozgat'a geldiğini düşünüyorum. Kaçırıldığı yerin ileri gelen çoluklarından birinin üyesi olduğu yolundaki bilgi doğruysa mihter sanını taşıyan Çitral tekinlerinin de üyesi oldukları Şahsengali çoluğundan olabilir. Çoluk, Çitral'eHerat'tan gelmiştir. Çoluk, Horasan hakanı Hüseyin Baykara'nın soyundan geldiklerini ileri sürer (royalark.net). Buna göre Hüseyin Baykara'nın onuncu oğlu Feridun Hüseyin'in oğlu Baba Eyüp Herat'tanÇitral'e gelmiş, oranın, Büyük İskender'in soyundan geldiklerini ileri süren, Reisan ocağından yöneticisinin kızıyla evlenmiştir. Çoluk, adını, Baba Eyüp'ün altsoyundan Sengin Ali'den almaktadır. Baba Eyüp'ün beşinci göbek torunu olan Birinci Muhterem Şah 1585'te Reisan ocağını devirerek yönetimi ele geçirmiş, çoluğun bu kolu Katur ocağını oluşturmuştur (royalark.net). Çoluğun Çitral yakınlarındaki Yasin kentini yöneten koluysa Huşvakt ocağını oluşturmuştur. Çoluğun birçok üyesi Çağatay soyadını taşımaktadır (Sloan 3). Adamzade denen Çitral soylularının çoğu bu çoluğun üyesidir. Çitraltekinliği 1969'da Pakistan yönetimince kaldırılmıştır. Son mihter Muhammed Seyfölmülk Nâsır'a dış işleri görevi verilmiştir. İlk görevi Ankara büyükelçiliğinin birinci yazmanlığı olmuştur (1974-1979) (royalark.net). 18 Ekim 2011'de İslamabat'ta ölmüştür (Ali Hussain 2011, ChitralPress 2011). Kendisinin gençlik kılığı gerek bana gerek amcama çok benzemektedir. Buradan yola çıkarak Çitral yakınlarındaki Tiriç Mir Dağı'nda gezimsel bir konak işleten hısmı emekli

(15)

BaşıuçmanSıracülmülk'e 16 Mayıs 2012'de, çoluklarında 200 yıl önce Yozgat'a kaçırılan Mehmet adlı bir çocuk öyküsü bulunup bulunmadığını soran bir ileti gönderdiysem de yanıt alamadım.

Yozgat yöresi Karatatar adıyla anılan Moğol boylarının yerleşim bölgesiymiş. Timur 15. yy'de bunları Türkeli'ne götürünce onlardan boşalan yerlere Uzunyayla'dayazlayan Bozok Türkmenleri yerleşmiş. Özeği Maraş olan Dulkadiroğullarıdurulubu Türkmenlerin kurduğu bir durul. Bozokların yerleşmesinden sonra yöreye Bozok Yaylası denmeye başlanmış. Bozoklar Halep'te kışlarmış. Bozok Yaylası Celalî ayaklanmalarının odağı olmuş. Osmanlı durulu Bozokları denetim altına almak amacıyla Halep'te kışlayan Mamalı Türkmenlerini 1696'da Bozok'a yerleştirmiş (Mert 2010). Mamalı obasının, adını Saltuklu ecesi Mama Hatun'dan aldığı sanılıyor (Gündüz 2010). Mamalı boyu Bozokların Beydili boyunun Cerit kolunun (Ceritler tr.wikipedia 2015) obası olup (Anadolu Türkmenleri facebook.com 2015'te Faruk Sümer'in Oğuzlar adlı yapıtından alıntı), kimi üyeleri 1696'dan önce de Bozok Yaylası'nda yazlamaktaydı (Anadolu Türkmenleri facebook.com 2015). 18. yy'deyöreye egemen olan Çapanoğlu çoluğunun, Mamalı boyunun yöneticiliğini yapmasına dayanılarak bu obanın bir oymağı olduğu sanılıyor (Akbaş 2012). O sırada Bozok sancağının özeği Divanlı köyüymüş (Öztuna 1989). Çapanoğlu Ahmet Paşa sancak özeğini, doğum yeri olan Yozgat adlı Türkmen köyüne (Akbaş 2012) taşımış (Öztuna 1989).

Yozgat adının yoz kat, yoz kent ya da yüz kat sözlerinden bozma olduğu yolundaki görüşler doğrulanamamaktadır (Akbaş 2012). Ermenice "yoyjgat: bol süt"ten bozma olduğu yolundaki görüş (Umar 1993) de inandırıcı değil. Ankara'nın Elmadağ ilçesinin eski adları Âsîyozgat ile Küçükyozgat (Umar 1993). Antalya, Afyon, Bolu, Çankırı illerimizde de Yozgat adlı köyler var (Umar 1993). Moğolcada dokuzar, dokuzlu öbekler durumunda, dokuz kez anlamlarına gelen yisüged (Lessing 2003) sözüyle arasındaki ses benzerliği düşündürücü. Kuzgun Denizi Ötesi Türkmenlerinden 19. yy'de Vambery'ce höyük anlamında derlenen yoska sözü (Necf 2010) kanımca anlamca da, sesçe de, adın kaynağı olmaya en uygun aday. Räsänen (1969), bu sözü, kaynak göstermeksizin, Türkmen höyüğü ((eintürkmenischer) Grabhügel) anlamında, Çağatayca bir veri olarak sunmuştur. Bu, sözcüğün günümüz Türkmencesinde bulunmayışı (Tekin 1995), Vambery'nin, Batı Türkeli'nden derlediği Türkçe sözlerin Çağataycayagenellenmesinden ileri gelebilir. Günümüzde Türkmencede

(16)

bu anlamda hayranteppe sözü kullanılmaktadır (Çakır 2014'te Türkmenbaşı 2005'ten alıntı).

Yoska sözünün yapısında bulunan yos- eylem kökü halk dilimizde toprağı kürekle it-, yus- eylem köküyse harman yığ- anlamına gelmektedir (Derl). Yoskaya da ondan bozma olduğunu sandığım yozgat sözünün Anadolu kaynaklarında geçmemesi Doerfer'in birçok Türkçe sözün daha belgelenmemiş olduğu yolundaki görüşüyle açıklanabilir (Ülker 2022).

Yozgat sözünün kökenini bilmediğini yazan Nişanyan (Yozgatören nisanyanmap.com) Afyon'un Emirdağ ilçesindeki Yozgat köyünün İkinci Bayezit'in buyruğuyla yıkılıp, oturmanlarının Elmadağ'a sürüldüklerini, Elmadağ'a Âsîyozgat denmesinin buna dayalı olduğunu, Emirdağ'daki Yozgat'ta Lalandos adlı eski çağ kentinin de yıkıntılarının bulunduğunu, bu yüzden bugün Yozgatören adlı bir ören yeri olduğunu belirtmektedir.

Kaşgarlı Mahmut yıkkın anlamındaki ören niteminin Farsça “vîran”dan bozma olduğunu yazmış, bu görüş Clauson (1972) ile Nişanyan'ca (2018) benimsenmiştir. Eyuboğlu (1991), sözcüğü kaftanın koltukaltları anlamındaki Orta Türkçe “ör”e, Gülensoy (2007) ise belir-, çık-, kop-, yüksel- anlamlarındaki Orta Türkçe “ör-“ eylem köküne bağlamıştır. Gülensoy ayrıca Farsça vîranın örene dönüşmesinin dil kurallarına aykırı olduğunu, bu ikisinin iki ayrı söz olduğunu yazmıştır. Divan'daki ören nitemi halk dilimizde yerleşim yeri, yerleşim yıkıntısı anlamlarında adlaşmıştır (Derl).

Eyuboğlu Orta Türkçe “ör”ü Burhân'da (2009) odlukül (Tar); halk dilinde kor, köz (Söz Derl D) anlamlarında geçen “ör” ile birleştirmiştir. Atalay'ın (Div 1972) “kaftanın koltukaltları” biçiminde çevirdiği Arapça tanımı Clauson (1972) “mahallülhasireteynminelkabâ” biçiminde okumuş, “thewaist of a robe” biçiminde çevirmiştir. “Waist” “bel” ya da “uzun giysinin üst bölümü” anlamına gelmektedir (Redhouse 1998). Ahterî (2009), “hasr”ı “Koltuk altı ki böğür derler” biçiminde tanımlamıştır. Ahmet Vefik Paşa (Vefik 2000), “hasr”ı “Böğür, bazen bel mânâsına gelir” biçiminde tanımlamıştır. Clauson'un çevirisinin “kaftanın üst bölümü” biçiminde yorumlanması ör sözünün bu anlamını yüksel- anlamındaki ör- köküyle birleştiriyor. Dikişçilikte kolevi de denen koltukaltı bir giysinin üst bölümünde, kol takılacak oyuğunu tanımlıyor (Tuğlacı 1971). Bu da bu sözlerin hepsinin çık-, yüksel- anlamlarındaki ör-

(17)

köküne dayalı olduklarını gösterip, Eyuboğlu'nun görüşünü Gülensoy'unkiyle birleştirerek örenin ör- eylem kökünün türevi olduğunu gösteriyor.

Ören nitemi, Atalay'ın "öri-, üri-" biçimlerinde okuduğu (Div 1972) "çürü-" anlamındaki eylem gövdesiyle de karşılaştırılabilir; ancak Clauson (1972), bunu "iri-", "irü-" biçimlerinde okumuştur. Divan'da (Kaşgarlı 1939-1941) "ören"inde vavsız yazılmış olması, Atalay'ın okuduğu biçimin doğru olabileceğini, dolayısıyla örenle öri- arasında bir bağıntı olabileceğini düşündürmektedir.

Bolu'daki Yozgat köyüyse adını Yozgat Baba Tekkesi olarak bilinen bir yatırdan almaktadır (Yozgatlı Efendi Hz. (Yozgat Baba Tekkesi) turbeler.org). Antalya'nın Kaş ilçesindeki Yozgat köyü bugün Doğantaş adını taşımakta, Gökbelen orununda yıkkın evlerin bulunmasının eski bir yerleşim olduğunu gösterdiği belirtilmektedir (Antalya Kaş Doğantaş köyü koylerim.com 2016). Çankırı'nın Yozgat köyü bugün Çaylıca adını taşımakta olup, Kurşunlu ilçesine bağlıdır (Çaylıca, Kurşunlu tr.wikipedia 2021).

Bolu'daki Yozgat Baba Tekkesi yozgat adının gömüt, höyük, yatır anlamlarındaki yoska sözünden bozma olduğunun açık bir kanıtını oluşturmaktadır. Afyon'daki Yozgat'ta ören yeri bulunması, Antalya'daki Yozgat'ta yıkkın eski evlerin bulunması, Yozgat ilinin çeşitli yerlerinde Galatlar, Romalılar, Bizanslılardan kalma ören yerlerinin bulunması (Yılmaz 2006), 15. yy'den beri bir Türkmen yerleşimi olması bu savı arkalayan bulgulardır. Dedemin annesi Cevahirzade Şefika Hanım'ın dördüncü göbek atası olan Kara Mehmet 18. yy'de dört oğluyla birlikte Buhara'dan Yozgat'a gelerek Nefes köyüne yerleşmiştir. Oğullarından, Şefika Hanım'ın üçüncü göbek atası olan, Ali Efendi tarlada bir gömü bulduktan sonra Cevahir sanıyla anılmaya başlanmış; Yozgat'ın suyunu getirmiş; orada adıyla anılan iki toplanıt yaptırmış; ardından İstanbul'a yerleşmiştir. Bugün Yozgat'ta Büyüknefes, Küçüknefes adlarında iki köy var. Büyüknefes ünlü bir Galat yerleşimi olan Tavium'dur (Yılmaz 2006). Küçüknefes'te de Galatlardan kalma düncel yapıtlar vardır (YKDD 1991).

Yozgat'ın bir özelliği, yeni kurulan bir kent olduğundan çeşitli yerlerden göç almasıdır. Bunların arasında adalardan gelen Rumlarla Anadolu'nun çeşitli yörelerinden gelen Ermeniler de önemli bir yer tutmaktaydı. İstanbulluoğlu bucakçasının varlığı İstanbul'dan bile göç aldığını göstermektedir.

(18)

İstanbuluoğlu soyadı Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra (1826) Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılan yeniçerilerin yanı sıra İstanbul'dan gelen Rumlarla Ermenilerce de kullanılmıştır. Doksanüç Savaşı'nda (1877) Yozgat'a Erzurum ile Kars'tan da göçmenler gelmiştir. Erzurumluoğlu ile Karşlıoğlu çolukları bunlardandır.

Ağakay MA. Türkçe sözlük. 11. bası. TDK. Ankara, 2011.

Ahterî ME. Ahterî-i kebîr. Haz. Kırkılıç HA, Sancak Y. TDK. Ankara, 2009.

Akbaş SB. Yozgat'ın kuruluşu ve Çapar Ömer Ağa. <http://bunyanhaber.blogspot.com.tr/2012/02/yozgatin-kurulusu-ve-c...>, 2/02/2012.

Ali Hussain. <http://www.thenewstribes.com/2011/10/18/last-ruler-of-chitral-state-passes-away/>.

Arat RR. Kaşgar. İslam ansiklopedisi. 6. cilt, s. 405-412. MEB. Eskişehir, 2001.

Atalay B. Türk dilinde ekler ve kökler üzerine bir deneme. TDK. İstanbul, 1941.

Burhân-ı katı. Tebrizli Mehmet Hüseyin. Çev. Mütercim Âsım Efendi. Haz. Öztürk M, Örs D. TDK. İstanbul, 2009.

Türkçeden Osmanlıcaya cep kılavuzu. TDK. İstanbul, 1935.

<http://www.chitralpress.com/mehter-of-chitral-prince-saiful-mulk-passes-away-2>, October 18th, 2011.

Clauson G. An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish. Oxford University Press. Oxford, 1972.

Çakır R. Türkmen cenaze törenlerindeki ritüeller ve söylenen alkışlar (Türkmenistan örneği). Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi 2014; 70: 205-227.

Çay A. Scythian vocabulary in the sources. Ankara, 2002. S155239215.onlinehome.us/turcic/27_Scythians/ScythianWordListSourcesEn.htm.

Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü. TDK. Ankara, 1963 – 1982.

(19)

Divanülûgat-it Türk dizini. TDK. Ankara, 1972.

Doerfer G. Türkische und mongolische Elemente im neupersischen. Akademie der Wissenschaften und der Literatur Veröffentlichungen der orientalischen Kommission. Franz Steiner Verlag GmbH. Wiesbaden, 1963-1975.

Eyuboğlu İZ. Türk dilinin etimoloji sözlüğü. 2. bası. Sosyal Yayınlar. İstanbul, 1991.

<https://www.facebook.com/anadoluturkmenleri/posts/8503465083...> , 12 Temmuz 2015.

Fraşerî ŞS. Kamus-ı Türkî. Haz. Yavuzarslan P. TDK. Ankara, 2010.

Gülensoy T. Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü. TDK. Ankara, 2007.

Gündüz T. Danışmendli adı. <http://www.turktoresisi.com/viewtopic.php?f=67&t=1239> , 19 Aralık 2010.

İzbudak V. El-idrak haşiyesi. TDK. İstanbul, 1936.

Kakuk Z, Baski I. Kasantatarisches Wörterverzeichnis Aufgrund der Sammlung von Ignác Kúnos. TDK. Ankara, 1999.

Karaağaç G. Türkçe verintiler sözlüğü. TDK. Ankara, 2008.

Kaşgarlı Mahmut. Divanülûgat-it Türk. Çev. Atalay B. TDK. Ankara, 1939-1941.

Kenesbayoğlu K, Ahmedoğlu FŞ, Bolganbayoğlu E, Canuzakoğlu T, Çerkeş G, Cubanoğlu E, İmambayoğlu A, Mahmudoğlu A, Musaldayoğlu E, Nurgaziyma D, Tacimuratoğlu A. Kazak Türkçesi sözlüğü. Türk Dünyası Araştırmaları Haziran 1984; 30.

<https://www.koylerim.com/antalya-kas-dogantas-koyu-40849h.htm> , 12 ekim 2016.

Lessing FD. Moğolca-Türkçe sözlük 1. Çev. Karaağaç G. TDK. Ankara, 2003.

(20)

Mert Ö. Çapanoğulları'nın menşei ve Bozok'ta nüfuz kazanmaları. <http://www.turktores.com/viewtopic.php?f=58&t=1018> , 17 Aralık 2010.

Necef EN, Annaberdiyev A: Hazarötesi Türkmenleri. <http://www.turktores.com/viewtopic.php?f=74&t=1645> , 22 Aralık 2010.

Nişanyan S. Nişanyan sözlük. Liber Plus. İstanbul, 2018.

Nişanyan S. <https://nisanyanmap.com/?yer=471308&haritasi=yozgatören> .

Özel S, Yaşayan S, Özdemir K, Küçükaras H, Çakmakoğlu G. Türkçe sözlük. 4. bası. Dil Derneği. Ankara, 2018.

Öztuna Y. Devletler ve hanedanlar. Kültür Bak. Ankara, 1989.

Räsänen M. VersucheinesetymologischenWörterbuchs der Turksprachen. LexicaSocietatisFenno-Ugricae. Helsinki, 1969.

İngilizce-Türkçe Redhouse sözlüğü. 28. bası. Sev. İstanbul, 1998.

Redhouse Türkçe/Osmanlıca-İngilizce sözlük. 17. bası. Sev. İstanbul, 1999.

<http://www.royalark.net/Pakistan/chitral.htm> .

Simon HA, Smithburg DW, Thompson VA. Kamu yönetimi. 4. bası. Çev. Mıhçıoğlu C. AÜSBF. Ankara, 1980.

SloanMI. Questionsaboutthehistory of theUyghurs, of Kashgarand of GreaterTurkestan. <http://www.anusha.com/uyghur-h.htm> .

SloanMI. Hajigul, a Uyghurgirl, and her friend in Kashgar, XinjiangAutonomousRegion, China. <http://www.anusha.com/hajigul.htm> .

Sloan MI. My daughterShamema'sfamily in Damik, Drosh, Chitral, Pakistan. <http://www.anusha.com/damik.htm> .

Türkiye'de halk ağzından söz derleme dergisi. TDK. İstanbul, 1939-1942.

Osmanlıcadan Türkçeye söz karşılıkları tarama dergisi. TDTC. İstanbul, 1934.

XIII. yüzyıldan beri Türkiye Türkçesiyle yazılmış kitaplardan toplanan tanıklarıyla tarama sözlüğü. TDK. Ankara, 1963-1977.

Tekin T, Ölmez M, Ceylan E, Ölmez Z, Eker S. Türkmence-Türkçe sözlük. Simurg. Ankara, 1995.

Tietze A. Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lûgati. TÜBA. Ankara, 2016-2020.

(21)

Tuğlacı P. 20. yy ansiklopedik Türkçe sözlük. Pars. İstanbul, 1971.

Tuna ON. Sümer ve Türk dillerinin tarihî ilgisi ve Türk dilinin yaşı meselesi. TDAY Belleten 1989; 257-293.

Tuna ON. Sümer ve Türk dillerinin tarihî ilgisi ile Türk dilinin yaşı meselesi. TDK. Ankara, 1990.

<https://www.turbeler.org/detay/977-yozgatli-efendi-hz-yozgat-baba-tekkesi> .

Türkmenbaşı S. Ruhname: Çev. Erdoğan Y, Çakır R, Can H. Devlet Yayınları. Aşkabat, 2005.

Umar B. Türkiye'deki tarihsel adlar. İnkılâp. İstanbul, 1993.

Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. İnkılâp. İstanbul, 1986.

Ülker S. Dirgerlik terimlerinin dirgerlikdışı anlamları. Dirgerin Sesi 2002; 12: 25-26.

Ülker S. Doerfer ile yazışmalar. Yeniden Türk Dili Dergisi Ocak-Şubat 2022; 5 (26): 12-21.

Ahmet Vefik Paşa. Lehce-i Osmanî. Haz. Toparlı R. TDK. Ankara, 2000.

Webster's third new international dictionary of the English language unabridged. Könnemann. Cologne, 1993.

<http://en.wikipedia.org/wiki/Badakhshan> , 19 August 2010.

<https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Kashgar&oldid=1041724893> , 1 September 2021.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Ceritler> , 16 Eylül 2015.

https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Çaylıca_Kurşunlu&oldid=25899516 , 31 Temmuz 2021.

<https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Kaşgar&oldid=25095428> , 11 Mart 2021.

Yılmaz T. Büyüknefes köyü açık hava müzesi gibi. Pazar Sabah tarih 27 Ağustos 2006, s. 18.

Yozgat kataloğu 1990. 1. cilt. Yozgat Kültür ve Dayanışma Derneği İstanbul. İstanbul

FATMA AYATA BAŞURAL İLE SÖYLEŞİ

NURAY GÖK AKSAMAZ

Şiir kitaplarının yanı sıra yaşantısından süzdüğü öykülerden, anılardan ve edebiyat toplantılarından tanıdığımız şair, yazar, eğitimci Fatma Ayata Başural ile 12 Temmuz 2022 tarihindeki söyleşimizin metnidir. “Sevdaya Zincir Vurulmaz” deyişinden başlayarak “Anılar/Gonoşinepe” adlı kitabının yayımlanmasına dek geçen sürece ışık tutmaya çalıştık birlikte.

NURAY GÖK AKSAMAZ: Sizi öncelikle 2014’te yayımlanan “Üşüyorum” adlı şiir kitabınızla tanıdık. “...Canım Ardeşen’im/ Yüreğim Sende Saklı” diyordunuz, bir şiirinizde. “Ne çadlıabuk geçer zaman/ Bir ömür mücadeleyle/ Durup dinlenmeden” dediğiniz “Hayat Bu” adlı şiiriniz dışındakiler 2000’li yıllarda yazılmış. 2017’de yayımlanan “Koridor” adlı ikinci şiir kitabınızda çorak kalan sevgiler, küllenmiş bir aşk, acımasız kararlar, açlık, çökmüş insanlık, Suriyeli çocuklar, mayınlara basan askerler, Soma karanlığı, Konya Yurt yangınında solan çiçekler için, özgürlüğe uçmayı düşleyen çocuklar için inançla ve barış umuduyla yazdığınız şiirler var. “Bakırköy’de Düşürdüm Yüreğimi” diyordunuz, bir şiirinizde. “Cam Kırıkları” adlı şiirinizde ise “Bulutlar arkadaş oldu göz yaşımı sildiler” diyordunuz. 2021’de yayımlanan “Bir Sen Bir Ben/ Arsima” adlı şiir kitabınız, son yıllarda yazdığınız şiirlerin yanı sıra geleneklerin içinde bastırılmış bir sevdadan süzülen belki söylenmesi gecikmiş kimi dizelerle de dikkati çekiyor. Sözelimi “Seni sevdiğim gündü/ Çiçek açan yüzüm” diyorsunuz. Öte yandan, “Anlaşılan bedel ödemekmiş sevgi” de diyorsunuz. Şiir yazmaya ne zaman, nasıl başladınız? Şiirin yaşamınızdaki yerinden, şiirle dünya görüşünüz, duyarlıklarınız, inançlarınız, yaşam tarzınız ve verdiğiniz mücadele arasındaki ilişkiden söz eder misiniz?

FATMA AYATA BAŞURAL: Çocukluğumdan beri ilkokuldan başlayarak şiire, güzel yazılara merakım vardı. Yerde bir gazete parçasını görsem evire çevire okurdum. İlk kez şiir ezberlemeye ilkokul ikinci sınıfta başladım. Öğretmenim Selma Beşli, “23 Nisan için on iki kıtalık şiiri kim güzel okursa ona vereceğim,” dedi. Ben, o şiiri bir gecede ezberledim. Sabah öğretmenime şiiri ezberlediğimi söyledim. “Hadi oku,” dedi. Heyecanla takılmadan okudum. Tebrik etti, “bu şiir senin!” dedi. O duyguyla şiirler yazmaya başladım. Bayrak, Cumhuriyet, 23 Nisan, Atatürk, Öğretmenim gibi şiirler. Meslek yıllarımda da aynı konularda, ama biraz daha geniş temalı şiirleri çocuklara okuttum, beğenildi.

NURAY GÖK AKSAMAZ: 2013’te yayımlanan “Sevda Zincire Vurulmaz” adlı kitabınız, 1950’li yıllardan başlayarak anılarınızdan dokuduğunuz, yaşantınızdan süzdüğünüz gerçek

öykülerden oluşuyor. Fatma ve Kadir'in öyküleri okuru etkiliyor. Evlendikten sonra öğretmen olmayı başarmış, 1969'da Ardeşen'den İstanbul'a gelipеşiyle beraber yaşamaya karar vermiş öğretmen bir annenin öykülerini de içeriyor, kitabınız. Veçalışmayı hep sürdüren, kendi ayakları üzerinde durmayı başaran bir kadın olarak önce Doğu Karadeniz'de köyünüzde, sonra İstanbul'da verdiğiniz mücadeleye ışık tutuyor, yazdıklarınız. Anılarınızı yazma ve yayınlama düşüncesi nasıl oluştu, sizde?

FATMA AYATA BAŞURAL: İlk kitabım deneme mahiyetinde "Sevdaya Zincir Vurulmaz". Toplumsal sıkıntıları, aile içi sorunlarla başa çıkma çabalarımı dile getirdim. Dört yıllık Öğretmen Lisesini iki yılda dışardan bitirdim. Eşimi yitirdikten sonra ekonomik sorunlar yaşadım. Ne ki sorunlarımı çocuklarıma bile sezdirmedim. Özel derslere gittim. Boşlukları doldurdum. Planlı hareket ettim. Yalnız bir kadın olarak üç çocukla ayakta durma mücadelesinidile getirdim. Duygu ve düşüncelerimi kitaplaştırarak içimi boşaltarak rahatlayacağımı düşünüyordum. İkinci kitabım olan "Üşüyorum" (şiir) ise zaman içindeki toplumsal olayları, siyasal çelişkileri, yaşamsal farklılıkları, bazen de ailevi sorunlardan etkilenerек çözüm arama konularını dile getiriyor. Yayımlanmış kitaplarım: Sevdaya Zincir Vurulmaz, Üşüyorum, Koridor, Anılar (Gonoşinepe), Arsima (Bir Sen Bir Ben). Bir de öykümle katıldığım Düş Kent Seçkisi var.

NURAY GÖK AKSAMAZ: Diyorsunuz ki "Gelin çok çalışkan olmak zorundaydı. Zor işleri, dışarıdaki işleri gelinler yapardı." Bir köy kadını olarak karşılaştığınız en büyük zorluklar nelerdi?

FATMA AYATA BAŞURAL: Evet köye gelin olmak zor. Adetler, gelenek görenekler, çalışma zorlukları, teknoloji yokluğu. İnsan gücü ile yapılan tüm işler... Kayınvalide, aile büyüklerine gösterilen aşırı saygı. Sayılmayacak kadar çok kurallar.

NURAY GÖK AKSAMAZ: "...Sana güven vermişim/Zincir vurarak sevgiye." dediğiniz "Armut Ağacı" adlı şiirinizin dizelerinden geleneklere uyum sağlایışınız bize yansıyor. Oysa kitabınızın adı "Sevdaya Zincire Vurulmaz". Kadın hakları, özgürlüğü ve günümüzde kadınların yüzleştikleri sorunlar ve çözüm yolları hakkında neler düşünüyorsunuz?

FATMA AYATA BAŞURAL: 1960 yılı öncesinde gençlerin çoğu görücü usulüyle evlenirdi. Sevmek, sevdalanmak ayıp sayılırdı. Ne ki ben bu kuralları dinlemedim. Sevdım, yasakları, tabuyu kaldırmaya çalıştım. Nişanlıyken gizlice konuşurduk. Bu bir cesaret işiydi. Bir defa sevdiğim için babamdan şiddet bile gördüm. Kızmakta haklıydı, beni okutmak istiyordu. Ben evliliği seçmekle yanlış yaptım.

Yıllardır kadın haklarıyla ilgili yürüyüşlerde sloganlarla istekler öne sürülüyor. Seneler geçse de aynı istekler tekrarlanıyor. Ama ilerleme gösteren olumlu bir durum yok. Bir sokağın başında kadın hakları savunulurken öteki sokakta kadın öldürülüyor. Demek ki çözüm başka yerde. Evlilik öncesi anne-baba eğitimi gerekiyor, çocuk yetiştirmek çok önemli bir konu. Şiddete karşı mücadele gerekiyor. Cinsiyet gözetmeden çocuk yetiştirmek önemli, eğitim uzun vadeli olarak geniş bir alandaplanlanmalı, köylere ulaşmalı. Kimileri kız çocuklarının eğitim görmesine karşı, “kız çocukları okumasın” diyenler bile var. Kızların bilinçlenmesinden korkuyorlar. “Kadınlar yönetimi ele alırsa güç elden gider” diye düşünenler var. Oysa, sömürü biter dünyada. Ne olursa olsun bu ülkeyi kadınların cesareti ve azmi değiştirecek!

NURAY GÖK AKSAMAZ: 2021’de yayımlanan “Anılar/ Gonoşinepe”(2021) adlı kitabınız, seçilmiş, öne çıkarılmış bazı bölümlerle “Sevda Zincire Vurulmaz”ın bir kesiti gibi. 1940’lı yıllardan günümüze dek ülkemizdeki üretim politikalarındaki değişim, göçler ve çarpık kentleşmeyle birlikte toplumsal değişimi de odağına alıyor, kitabınız. Yazdıklarınızı okudukça yitirmekte olduğumuz doğaya, çocukluğun yaşanabildiği ve sevgilerin paylaşıldığı büyük ailelere, köylerdeki, mahallelerdeki dayanışmaya özlemimiz artıyor. Emekli olduktan sonra eğitim gönüllüsü olarak yaptığınız çalışmalar ya da yardım dernekleri gibi kimi kurumlardaki çalışmalarınız ve 2007’de milletvekili adayı olunuz, toplumsal sorunların çözümünde görev alma isteğinizi de gösteriyor. Neler söylemek istersiniz, bu çalışmalara yönelişinizle ilgili olarak?

FATMA AYATA BAŞURAL: Gönüllü olarak üç yüz elli kişiye okuma yazma etkinlikleri yaptım. Öğretime devam edenler oldu, aralarında. Bu, beni bir dönem mutlu etti. Toplumsal sorunlara karşı hep duyarlıyım. Ülkemizde dışardan içeriye, içerden dışarıya göçler, mültecilerin giriş-çıkışlarıyla iş bulma ve yerleştirme sorunları sürüyor. Ne kadar istenmese de sürüyor. Bu durumda hem işsizlik oranı hem de şiddet olayları artıyor. Yetişmiş gençlerimiz yabancı ülkelere gitmek için yollar arıyor. Ülkemizde bence üretim politikası da sorunlu, çiftçilere önem verilmiyor. Uygun politikalar izlenmeli. Ülkemizin toprağı verimli. Taş üstüne tohum atsan başak verir! Doğaya gelince, alabildiğince kıymetli alanlar kapitalist düzende yok oluşt. Yer üstü zenginlikler tükenince yeraltı kaynaklarını tüketmeye başladılar. Geleceği düşünen yok, halkın sesi yeterli olmuyor. İnsanın içi sızlıyor. Ne ki örgütsüz iş çıkmaz. Kimse ne yapacağını bilmiyor. Herkes, “dur bakalım ne olacak” düşüncesinde. Yavaş yavaş azınlığa düşüyoruz. Ülkemizde yabancılaştık. Üzülüyorum doğrusu.

NURAY GÖK AKSAMAZ: “Anılar/Gonoşinepe” adlı kitabınızı iki bölüm halinde hem Türkçe hem de Lazca yazmaya yönelişiniz nasıl oldu?

FATMA AYATA BAŞURAL: “Anılar/ Gonoşinepe” adını verdiğim son kitabımı yazmaya;Laz kültürüne, diline, tarihine çok önem veren, ilgili kişilerle röportajlar yapan,araştırmacı-yazar Ali İhsan Aksamaz’ın teşvikiyle başladım. Güzel olduğunu düşünüyorum, çalışmamın. Olumlu yorumlar yapıyor hakkında. Kitabımda toplumsal yaşamdaki yok oluşlar, değişimler, teknolojinin yaşam şartların değiştirmesi gibi olaylar, tarihsel yönüyle ele aldığım yaşanmışlıklar var.

NURAY GÖK AKSAMAZ: Katıldığınız edebiyat toplantılarında öğrenmeyi seven, sabırlı, dingin,özverili, dayanışmaya açık kişiliğinizle ve üstlendiğiniz kimi sorumluluklarla da tanınıyor, seviliyorsunuz. Bazı dernek ve sendika üyelikleriniz de var. Bu üyeliklerin ve kültür-edebiyat etkinliklerinde yer almanın yararları neler olabilir, sizce?

FATMA AYATA BAŞURAL: Ben boş durmayı sevmem. Faydalı olabileceğimi düşündüğüm her işe başımı sokarım, başarıyı da... Boş konuşmayı, kimsenin kalbini kırmayı da sevmem. Sıkıntıları dinlemeyi kendime göre olumlu yorum yapmayı severim. Edebiyatı, okumayı ve ara sıra yazmayı severim.

NURAY GÖK AKSAMAZ: Anılarınızı kaleme alışımla öykü diline yatkınlığınız açıkça görüldü. Yeni çalışmalarınız, yayıma hazırladığınız dosyalarınız var mı?

FATMA AYATA BAŞURAL: Çocukluğumdan beri klasik öyküleri, hemen hepsini okudum. Okurken tümce kuruluşlarına, anlatılara, yabancı sözcüklere dikkat ederdim. Sürekli sözlük yanımda olurdu. Bir iki dosyam var, tamamlanmamış. Son zamanlarda okumaya olan ilgi azaldı. İnsanların ellerindeki teknoloji harikası her şeyi tamamlıyor, sanki!

NURAY GÖK AKSAMAZ: İki kitabınıza önsöz yazan şair Melahat Babalık ile dostluğunuzdan da kısaca söz eder misiniz?

FATMA AYATA BAŞURAL: Melahat Babalık, benim ortaokuldan candan arkadaşım, kardeşten ileri. Edebiyat grubuna girmem de onun aracılığıyla oldu. Toplantılara davet etti beni. Arkadaşlardan da çok yakın ilgi gördüm. Sanki kırk yıllık ahabpmışız gibi devam ediyor, iletişim. Bütün arkadaşlarımı seviyorum. Herkese sağlık ve mutluluklar dilerim.

Yaşam Görüşüm

Prof. Dr. Yıldız Tümerdem

**Herkes özgür yaşamalı kendi düzeninde.
Ben evrensel yaşamalıyım kendi özgürlüğümde.**

Tüm dünya insanların olduğu gibi ülkem insanların da yaşamsal sorunlarının masaya yatırılarak, enine boyuna irdelendiği bir toplantı için Ankara'ya doğru yola çıkıyorum. Yalnız değilim. Her zamanki gibi, tren yolculuğum sırasında, beni bir başıma bırakmayan can dostlarım kalemlerim, çizgili defterim, kasetçalarım, seçtiğim değişik makamlarda Türk musikisi ve de **Şecaattin Tanyeli**'nin tango kasetleri yanımda. Toplantı için gereken yazılarım, notlarım ve kitaplarım da onların yanı başında. Çevreyi gözlemlerken ellerimin boş kalmaması için seçtiğim renkli ipliklerim, örgü tığlarım ve örgü şişlerimi de unutmadım.

Yaklaşık sekiz saat süren yolculuğum sırasında duygularımın düşüncelerimle birlikte, deneyimlerimin ışığı ile parlaması ve sayfalara dökülmesi hoşuma gidiyor. Kış beyaz yüzünü göstermiş buralarda. Tarlalar, bağlar, bahçeler, dağlar, tepeler, kıvrımlı köy yolları, köy evlerinin çatıları ve hayvan barınakları karla kaplı. Çam dallarından sarkıyor kümelenmiş kar parçacıkları. Az sayıda da olsa doğa kuşlarının kanatlarındaki mutluluk tüyleri bile göz kamaştırıcı. Bu görünüm öylesine büyüleyici ki. Doğaya olan, sönmeyen sevdâ ateşimin sıcaklığı içimi ısıtıyor. Trenin düdüğü sesine eşlik eden, tekerleklerin tıkırtılarına eşlik ediyor dinlediğim sevdâ şarkıları. **“ Sana nerden gönül verdim, ah keşke vermez olaydım”.** **“Papatya gibisin beyaz ve ince, eziliyor ruhum seni görünce”.** Sesini unutamadığımız sevgili **şecaattin Tanyeli** beyaz bulutlarla örtülü gökyüzünden gülümsüyor bana, her zaman olduğu gibi, bu günde.

Trendeki yolcuların çoğunluğu, uyuyor ya da şekerleme yapıyorlar. Az sayıda yolcu yanlarındakilerle sohbet ediyor, gazete okuyor, bulmaca çözüyorlar. Önümdeki koltuklardan birinde kitap okuyan, bir çift ve okudukları kitaplara odaklanıyorum. Yemek salonunda aynı masayı paylaşıyorum onlarla. Tanışıyoruz, her ikisi de öğretim üyesi. Biri sosyal bilimlerde, diğeri hukuk fakültesinde. Onlar da Ankara'daki toplantıya davet edilmişler. Bu çiftin ve benim dışımda, kitap okuyan, çevreyi gözlemleyen yok gibi. **“Yazarak, kasetçalar dinleyerek, örgü örerek yolculuk yapmam çevremdekilere belki de çok garip geliyordur”** diye düşünmeden edemiyorum, yanımdan geçerken yan gözle elimdekilere gülümseyerek bakanlar için.

Gözlerim karlı dağların, dumanlı tepelerine takılıyor, bir an bile olsa umutsuzca. Beynimin hücrelerinde odaklanmış düşüncelerim, deneyimlerim ve

(28)

gözlemlerimle, çağdaşlık potasında bir araya gelerek irdeliyoruz evrendeki insanlarımızı. Çağdaş toplumlarda trenlerde, otobüslerde, duraklarda, deniz kenarlarında, parkların kanepelerinde, her yerde, her meslekten, kadın erkek, her yaştan insan kitap okur bıkmadan usanmadan, durup dinlenmeden. Oysa okul bitirdikten sonra kitap kapağı açma alışkanlığı olmayan, okumayı öğrenememiş, öğretememiş, boş zamanını kitap okuyarak değerlendirme alışkanlığı edinememiş kent yaşamlı insanlar olan bizler ve bizleri örnek alan, yetiştirdiğimiz çocuklarımız, torunlarımızın yaşam görüşleri çok farklı. Yanılıyor muyum acaba? Ne dersiniz yazın dostlarım?

Yazık ki büyük çoğunluğu, gelecekle ilgili beklentileri olmayan, yabancı isimli pastaneler, kafeler ve nargile kafelerde oyun oynayarak, bilgisayarlarla, teknolojiye yararlanıp sohbetlerle zaman öldüren gençlerimizle, evrenin, insanlığın, bu ülkenin geleceğini sorgulamamız gerekmez mi?

Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının bıraktığı çağdaş eğitim taşlarının üstüne daha sağlam taşlar koymamız gerekmez mi? İşte bunlar, bu yolculuk sırasındaki gözlemlerim... Bu gözlemlerin çağrıştırdığı düşünceler, duygular, düşler, imgeler, irdelemeler ve sonuca ulaşma yolları... Atina yakınlarındaki **Delphoid Tapınağı'nın** kapısındaki **Sokrates'** in; **“kendini bil”** özdeyişinde vurgulandığı gibi; **“önce kendimizi bilmeli- irdelemeli- bir sonuca ulaşmalıyız”** diye düşünüyorum... Bu düşüncemin kabul görüp görmemesinin önemli olmadığını da bilincindeyim... Ancak; **“Geleceğimiz olan gençlerimizi yargılamadan, onlara örnek olan bizlerin, annelerin babaların, yöneticilerin, eğitimcilerin düşüncelerimizi, davranışlarımızı sorgulayarak sonucu değerlendirmemizin zorunluluğunu”** vurgulamadan edemiyorum... Bütün bunların bir görev hem de kutsal bir görev olduğu bilincine varmamızın özlemi ile yanıp tutuşuyorum... Bu düşüncelerin ışığında değişen çağdaş davranışlarımızın doğruluğuna inanıyor; **“gençlerimize doğru örnek olmamızın, onların mutluluğu ve gelecekleri ile ilgili olumlu düşüncelerinin temellerini atabilmeyi, toplumsal, evrensel, her şeyden öte; Ulusal bütünlüğümüzün ve özgürlüğümüzün korunması ve sürdürülmesinin olmazsa olmazıdır”** diye düşünüyorum. Kaç yaşına kadar, nerede ve hangi koşullarda yaşarsak yaşayalım, insanlık için bütün bunların zorunluluğuna da yürekten inanıyorum... Evet, içtenlikle inanıyorum...

“BİR CİSİM, HIZLA DÜNYAYA DOĞRU YAKLAŞIYOR”

Ferhat Özen

Son zamanlarda bu başlıkla medyada yer alan, bilimsellikten uzak çarpıcı olduğu kadar heyecanlandırıcı (sansasyonel) haberler duyuyor, okuyoruz. 50-60 milyon yıl önce Dünya'ya düşmüş büyük göktaşlarına (metal ve kaya parçalarına) gönderme yaparak, dünya dertlerinden başını kaldıramayan küresel yoksulların, emekçilerin dikkatini, yeryüzünden gökyüzüne çekmeye çalışan, (gölgesini satamayacağı ağacı kesen) küresel kapitalizmin bilim dışı kurnazlıkları bunlar.

9 ton asbest bulunan savaş gemisi İzmir Aliğa'da sökülecek ve bütün Ege'yi zehirleyecek. İzin veren Çevre, Şehircilik ve **İklim Değişikliği Bakanlığı**... (Burada insanı bir gülmek alıyor. **Zehirli Gazları Koruma Bakanlığı** dense daha doğru olacak.) Tıpkı **Orwel**'in 1984 romanındaki bakanlıklar gibi. Barış Bakanlığının işi, savaş çıkarmak örneğin.

George Orwell demişken, kült yapıtlar arasında sayılan, karaütopya (distopik) 1984 romanı güncelliğini ve önemini bugün de koruyor, gelecekte de daha uzun süre koruyacak gibi. Bugün, bu romanda betimlenen olayları yaşıyoruz sanki '**Düşünce Polisi**' diye bir düzenek düşünenleri, '**Doğruluk Bakanlığı**' (!) doğru söyleyenleri izliyor. Parti devletin görkemli bir yapısında boydan boya okunan çarpanlar (sloganlar, mittolar) şöyle: “Savaş barıştır.” “Özgürlük köleliktir.” “Bilgisizlik kuvvettir” Bizde de Çevre ve İklim Değişikliği Bakanlığı(!) zehrin 900 değil, 9 ton olduğunu söyleyerek, neredeyse ağızyla “Asbest yararlıdır” demeye getiriyor.

Oysa, Nobel'e layık görülen 50 bilim insanına göre, insanlığın sonunu getirebilecek **10 felaket senaryosu** içinde; dijital kültür (yapay zeka, akıllı makineler) yanında iklim değişikliği ve zehirli sanayi atıklarıyla diğer kimyasalların içme sularına karışması en başta geliyor. (Kaynak :<https://www.odatv4.com/dunya/dunyayi-bekleyen-on-tehlike-227353>)

DİJİTAL KÜLTÜR MÜ?

DİJİTAL KİYÂMET Mİ?

'**Dünyaya hızla yaklaşan cisim**', 'dijital kültür'diye kodladığımız, yapay zeka, akıllı makineler, insan ötesi (post insan) ve ağ toplumları olmasın sakın.

Kitap kültürünün, sanatın; edebiyatın, şiirin romanın, müziğin... tarih olduğu bir **dijital kıyamete** mi koşuyoruz; **siber çağ**, **dijital kültür** diye diye... İnsanlığın intiharına, bir uygarlığın kendini yok etmesine mi? '**Dijital Kıyamet 2038**' (*) başlığıyla bir roman bile yazıldı çabuk çabuk. Yazarın da kabul ettiği gibi, “Romanda, küresel ısınma, iklim değişikliği, kuraklık, deprem, su sıkıntısı; bunların hiçbirinden söz edilmiyor. Bilgisayar sistemi çökerse ne olur. Kuantum bilgisayarlar neye karşı üretiliyor. Gelecekte yaşam nerede olacak. Nilüfer çiçeği kolonisi gerçekten var mı?” gibi sorular üzerinden gerçekleşmesi olası bir senaryoyu, tarih de vererek, (bana göre sulandırarak) öyküleştiriyor. İklim krizinin nedeni olarak, ‘Güneş Sistemi’ndeki asteroit ve kuyruklu yıldızlar’ açıklamasının ise, kuyruklu bir yalan olduğunu biliyoruz artık. **Dünyayı ölümcül salgınlara, kavurucu çöl sıcaklarına, orman yangınlarına, sel felaketlerine, buzulların erimesine sürükleyen; dijital**

(30)

kültürle, geleceğin ağ toplumlarını, yapay zekayla çalışan akıllı makinelere (Frenkeştayn'lara) hazırlayan, Güneş sistemindeki *kuyruklu yıldız* değil, emperyalist- kapitalist sistemin kendisidir.

Girişte de andığım gibi, bilim insanlarına göre, insanlığı bekleyen en büyük felaketin yapıcı öznesini, gökyüzünde değil, yeryüzü tanrılarında aramak gerekiyor. Unutmayalım, büyük yazarımız **Aziz Nesin** on yıllar önce, *tanrı yeryüzüne indi* demiş, hangi kıtaya indiğini de söylemişti. Bu derginin okurları, bu kıtayı iyi bilir. Sözün fazlasını onlara yazmak gerekmez. (Mu Kıtası'ndan söz etmiyorum elbette.)

Ancak bu '**dijital kültür**' denen ve '**hızla dünyaya yaklaşan bu cismi**'(!) inceleyelim. Ve önce 'kültür'den başlayalım.

Prof. Dr. Betül Çotuksöken'in dediği gibi, kültür en çok tanımlı olan kavramlardan biridir. Hatta denir ki sosyalbilimci sayısından daha fazla kültür tanımlı vardır. 'Kültür' Türkçe karşılığıyla ekin, Latince ve Fransızca'daki ilk kullanımıyla, '*ekinlerin yetiştirilmesi*', toprağın sürülmesi, ürün yetiştirilmesi anlamına gelirdi. İnsan kültür üreten bir varlıktır, denebilir. Bu tanıma göre de kültürsüz insan yoktur. Ne ki zamanla *kültürsüz* sözcüğü bir kötüleme sıfatı gibi kullanılır olmuştur. *Kültürsüz, görgüsüz, bilgisiz...* gibi. Bu anlamda '*kültür*', '*medeniyet*'le karıştırılmamalıdır. **Ziya Gökalp**'e göre, '**Medeniyet (uygarlık)**'uluslararası olmasına karşın, '**kültür**'yerlidir.

Nermi Uygur dedikçe, "*Yaşı ne olursa olsun her insan bir kültür çocuğudur: çünkü kültürün çocuğu.*" Böyle düşündükte ve en geniş anlamıyla kültür (ekin) yüzyılların yaşanmışlıklarından süzüle süzüle gelen, damıtılmış (rafine) yaşanmışlıkların toplamıdır. Kültür, yaşamımızda edindiğimiz her şeydir. Bu genişlikte bir tanıma göre, aslında kültürsüz insan yoktur. (Orhan Kemal, küfrün de kültür olduğunu söylerdi) **Bu önermenin, yanlışlama yöntemiyle doğruluğunu sorgulayabiliriz.** '*Kültürlü*' sözcüğünün karşıt anlamı nedir? Var mıdır, '*kültürlü*'nün karşıt anlamı? İlkellik midir? Yabanlık mıdır? Yok, hayır. Bu kavramlar, bu durumu tam karşılamaz. Vahşilik, barbarlık, yamyamlık olabilir mi? *Kültür mantarından, Eskimo kültüründen* bile söz ediyorsak, '*kültürsüz insan*' nasıl olabilir? Kültürsüzlük, en azından yozlaşma, bozulmadır, çürümedir, diye düşünsek bile, en alt kültürden, en yoz kültürden söz edilebilir, '*kültür*'ü nasıl tanımladığınıza göre.

Konumuz bağlamında, bu yazımda daha çok **kitle kültüründen** ve dolayısıyla, kitle iletişim araçlarının bilinç altımıza ektiği dijital kültürden (ekran kültüründen) ve dönüşen insandan (insanın dönüşmesinden) söz edeceğim.

"*Sanat, Tanrı'nın insanda eksik bıraktığını tamamlar*" demişti **Van Gogh**.

Gerçekten de sanat insanın kabalıklarını yontar. Kayanın içindeki 'insanı', *yonta yonta* çıkarır, **Rodin**'in (*) yaptığı gibi. **Van Gogh**'un yukardaki sözünü, *kültür (ekin)* için de söyleyebiliriz sanırım. "*Kültür, tanrının insanda eksik bıraktığını tamamlar*" dersek, yanlış söylemiş olur muyuz? **Erasmus**, çağlar önce "*İnsan yeryüzüne insan olarak gelmez, sonradan insan olur*"; okuyarak, kendini yontarak, incelterek olur, diye boşuna dememiştir. Ne var ki günümüzün artık vazgeçilmez teknolojileri, masadan diz üstüne inen, diz üstünden avucumuza yerleşen bir arsızlıkla, elimizin uzantısıymışçasına artık bir parçamız oldu. Bu arsızlıkla ekranların insanı ayartan, baştan çıkarıcı çekimi (cazibesini) karşısında insanlık, bir yozluğa doğru koşuyor. Lümpenleşmeye, paçavralaşmaya, hırbolaşmaya doğru; ama ne koşu!? Otobüslerin arka koltuklarından, tuvaletlerin işemeliklerine (pisivuarlara) kadar bir genişlikte

kendine alan açan ekranların bütün bir toplumu eşitlemesi, 'kültürsüz' insan bırakmadı. Bir bakıma. Toplumun ürettiği ortak değerler toplamı olan *kültür*dense, kaçan kaçana...Başını telefon ekranından kaldıramayan, ilgi isteyen iki yaşındaki çocuğuna (bebeğine) yüz vermeyen, ekran bağımlısı anne; kuşkusuz çok sevdiği güzel sevgilisi yanındayken, ekrana dalmış genç erkek... Doğal ortamdan yapay olana doğru, yozluğa ve insansızlığa doğru, (*yapıntı* bir dünyaya, *yapay* ve *dönüşen insana* doğru) bir koşuş bu...

Nuray Gök Aksamaz'ın '*Değişen iklim Dönüşen İnsan*' (1) başlıklı değerli çalışmasında, insanın, bu bildiğimiz insandan başka bir insana doğru evrilmekte ve iki biçimde dönüşmekte olduğunu görüyoruz. (2) Birincisi sistem kaynaklı iklim değişikliğiyle; diğeri de sistem kaynaklı olmakla birlikte biraz farklı... teknolojinin yönlendirilme ya da kullanılma biçimine bağlı olarak... **İnsanın evrimini**lik insanlar olarak tanımlanan **Homo habilis** ve **Homo rudolfensis** ya da günümüz insanı olarak tanımlanan **Homo sapiens**'den **insan sonrasına (post-insana) doğru sürdürmesi ve orada metalaşarak, makineleşerek sürecin tamamlanması... Açıkçası insanlığın, (kendini patlatarak) toplu özkiyımına (intihara) gitmesi.**

Gök Aksamaz'ın kitabında, yok oluşun kültürel boyutu bu, yukarıda andığım. Bu girişten sonra biraz derinleşelim ve sorunu deşelim.

Nuray Gök Aksamaz (NGA), bizde kitle kültürü ve ekran kültürü üstüne kafa yoran çok az kişiden biri. Yalnız **Prof. Dr. Gürsel Aytaç**'ı, bir **Ahmet Oktay**'ı, **Doğan Kuban**'ı, **Tanol Türkoğlu**'nu... unutmamak koşuluyla. **Edebiyat ve Medya** (*Kitaptan Ekran Edebiyat*), **Edebiyat ve Kültür** konumuz bağlamında **Aytaç**'ın en önemli iki kitabı yalnızca. Özellikle **Edebiyat ve Medya**'dan çok yararlandığımı, kendisini bu konuda **Neil Postman**'la bir tuttuğumu belirtmeliyim.

NGA ise, elektronik medyaların üzerimize ektiği kültürü sorgulamasıyla bana **Postman**'ın, **Televizyon, Öldüren Eğlence**' (*Gösteri Çağı'nda Kamusal Söylem*) kitabındaki dramatik sorusunu anımsattı: "**Ciddi söylemler, kıkır kıkır gülmeler arasında kaynayıp gidiyorsa, hangi ses tonuyla, kime ne anlatabilirsiniz. Bir Kültürün** (okuma kültürünün f.ö) **kahkahadan boğulmasının panzehiri nedir?**"

Postman'ın bu sorusunu yanıtlamak aslında çok kolay. Çünkü onun "**Bir Kültürün kahkahadan boğulmasının panzehiri**" derken okuma kültürüne gönderme yaptığını, ana metinden biliyoruz. Ne ki o, bu konuda **Orwell** ve **Huxley** kadar umutsuz... **Postman**, bu ikisinin görüşlerini bakın nasıl özetliyor: "**Orwell**, kitapları yasaklayacak olanlardan korkuyordu. **Huxley**'in korkusu ise, kitapları yasaklamaya gerek duyulmayacağı, çünkü artık kitap okumak isteyen kimsenin kalmayacağı şeklindeydi. **Orwell**, bizi habersiz bırakacak olanlardan, **Huxley**, bencilliğe ve pasifizme sürükleyecek kadar haber yağmuruna tutacak olanlardan korkuyordu. **Orwell** gerçeğin bizden gizlenmesinden; **Huxley**, gerçeğin umursamazlık denizinde boğulmasından korkuyordu. **Orwell**, tutsak bir kültür haline gelmemizden, **Huxley**, (...) tek başına bir ipe asılı tenis topuyla oylanmak gibi önemsiz şeylerle ömür tüketen **önemsiz bir kültüre** dönüşmemizden korkuyordu. Kısacası **Orwell**, bizi nefret ettiğimiz şeylerin mahvedeceğinden korkarken, **Huxley**, bizi sevdiğimiz şeylerin mahvedeceğinden korkuyordu." (age sayfa 8)

POSTMAN AĞLIYOR

Buyurun. Felaketlerden felaket beğenin. Üçüncü Şahsın Şiiri(3)gibi. Postman ağlıyor "*Gözlerin gözlerime değince/ felâketim olurdu ağlardım/...*"

(Çünkü Postman'ın korkusu birisinden değil, ikisinden birden.)

(32)

Ne yazık ki böyle karamsar iletişimciler bir iki değil, birçok... **Elektronik medyalar, okumanın antitezi, çağdaş cahilin süt annesi, biberonu** diyen Martin Eslin; **"Ekranlar üzerinden, bir topluma istenen bir kültür şırınga edilebilir, toplum hipnotize edilmiş gibi uyuşturulabilir"** diyen Mac Luhan... Jean Baudrillard da bunlardan yalnızca biri. *Kötülüğün Şeffaflığı*'nda (Ayrıntı Yayınları) şöyle diyor: **"Her şey uydulaşıyor, beynimizin bile artık bizde olmadığı, sayısız Hertz'lik dalga biçimlerinde ve devreler halinde etrafımızda dalgalandığı söylenebilir"** diyor. Yetmiyor: **"Video, televizyon, bilgisayar, internet (uzgören) bunlar kontak lensler gibi, bedene adeta genetik parçası olacak kadar bedene uyumlanmış, şeffaf takmalardır (protezler). (...) İnsanın insana yabancılaşması yok artık, insanın makine tarafından homeostazi (dengelenmesi, yutulması) var bundan böyle."** (...) **"İffetsiz biçim sanatta da galip geliyor. Sanatta karşılaşılan kabalıklar yığını şu tip bir açıklamayla aynı değerdedir: "Geri zekalılığınız ilgimi çekiyor."** (4)

Böylece alanda kafa yoranlardan o da karamsarlar safına katılıyor. Teknolojinin salt düşüncüyü değil, biyolojik varoluşu da etkilediğini ileri sürüyor kendisi. (Bakın age s. 52) **Ahmet Oktay'a göre sanat kuşkusuz bir haz alma aracıdır ama bir bilgilenme aracıdır da. Dünyayı anlama ve anlamlandırma süreçlerinin bir parçasıdır da. Ona göre de yaşadığımız bu gösteri toplumunda, her şeyin alabildiğine oyunlaştırıldığı, sahtenin gerçeğine aşkınlaştırıldığı bir zamanda yaşıyoruz. Kültürel ortam akla gelmeyecek ölçüde görselleşti, yalnızca televizyon değil, gazete ve dergiler de yazıdan kopuyor. İnsanlar, düşünmekten, sorgulamaktan kaçıyor. Çünkü düşünmenin, sorgulamanın görülecek bir yanı yok.**

"HEPİMİZ REHİNEYİZ"

"Onu alma, bunu al" mesajını veren cıvıklıklara deli olan **Ahmet Oktay**, çözümünü de gösteriyor. **Baudrillard'ın "Hepimiz rehineyiz"** sözünü yanıtlarken, **"Bu, rehinelik durumundan kurtulabilmenin tek yolu ise, düşünmek ve özgürlük için mücadele etmek. Sadece ücret ve maaş zamları için değil. Aşk için, aylıklık için, okumak, tartışmak için."** (s.53)

Herbert Marcuse'a göre pozitif (olumlu) düşünmek tek boyutlu felsefeye giriyor. (5)

Baudrillard'ın hepimiz rehineyiz dediğini de anımsatayım da kötümserlik yarışında kimin öne geçtiğine siz karar verin.

Bu yarışa, bizden, değerli bir şair, **Melih Cevdet Anday** da bir şiiriyle katılıyor: **"Kitaplar, dergiler, afişler, mektuplar kokuyor / Dostluklar, aşklar, arkadaşlıklar kokuyor/ Havalandırılmamış odalar kokuyor/ Sofalar, evler, apartmanlar kokuyor / Mahalleler, şehirler, memleketler, kıtalar kokuyor / Çürüdükçe kokuyor / Duymuyor musunuz kokuyor Kokuyor kokuyor kokuyor kokuyor."**

"DESCARTES FELSEFESİ, ŞİİRİN BOĞAZINI KESTİ"

Sanayi Devriminin olumsuz sonuçlarına ilişkin görüşlerini açıklarken **J.J. Rousseau**, **"Descartes Felsefesinin, şiirin boğazını kestiğini"** söylemişti. **Ahmet Oktay** ise bu tümceyi şöyle güncelliyor. **"Günümüzde teknoloji miti, sadece şiirin değil, tüm sanatın boğazını kesmeye aday..."** (s.26)

Biraz da (belki daha çok) bu nedenle, günümüz insanı her şeye sahip olsa da yine de mutlu değil. Çünkü insan şiirini yitirdi bir kez. Denebilir ki 20. yy. matematiğin

(33)

ve fen bilimlerinin yüzyılıydı. Nasıl olmasın? Öyle başarılı işler yaptılar ki bizim çocukluk düşlerimizin bir bir gerçekleştiğini şaşarak gördük. İnanılmaz buluşlar geliştirildi. (Sonu, **Frenkeştaynca** yapay zekaya, akıllı makinelere dayansa da...) Bizim kuşağın masallarındaki tekerlemeler tıpa tıp gerçek oldu. *Açıl susam açıl* deyince açılan kapılar, bugün üzerine yürüyünce bir şey demeden açılıyor. Elimizi uzattığımız musluktan su kendiliğinden akıyor. Girdiğimiz odalarda ışıklar kendiliğinden yanıyor. Uçan halı gibi uçaklar vızır vızır. Üstelik, tüm bunlara sahip olacak kadar varsıl olsa da insan, bugün mutsuz... Bir yudum, bir nefes mutluluk satın almak için kapitalizmin mabedi AVM'lere koşuyor insanlar. Amerika'da AVM'ler bir hafta kapatılsa kadınların çıldıracağı konuşuluyor.

“TELEVİZYON, YENİ BİR DEVLET DİNİ”

Televizyonsa **Gerbner**'e göre bir din gibi. **Yeni bir devlet dini... Posman**'a göre **yeni bir kültür bakanlığı... Ekranlar, yeni bir kültür ekiyor** (televizyon kültürü). TV'ler eğitimi, kültürü yeniden yapılandırdı. Televizyon ya da öteki dijital ekranlar bir Amerikalı ya da Türk'ün evinde günde ortalama 7 saat açıktı. Artık sokakta da açık... Metroda da, otobüste de (koltukların arkasında da ekran var) trende de... İnanamadım, (Türkiye'de) erkek tuvaletinde pisuvarlarda (işemeliklerde) ekran var. O gereksinmesini karşılarken bile ekransız kalmasın kimse. Milyonlar ve milyarlar böyle böyleekran kültürüyle yetişiyor.

Kültürel Göstergeler Projesinin ve **ekme kuramı**nın geliştiricisi **Gerbner**, uyarıp duruyor; ama nafile. **Çok TV izleyenlerin, dünyayı TV'lerin gösterdiği biçimde tanıdıklarını ve bu dünyanın gerçek dünyadan çok farklı olduğunu söylüyor Gerbner**. **Gerbner**ve arkadaşları, bu **sahte dünyanın ekilmesi, ana akıma dahil edilmesi** ve rezonanstan (sık yinelenmelerle benimsetmeden) söz etmektedirler. Rezonans (yineleme f.ö) kültürel bir ekme uygulanmış izleyicilerin, gerçek yaşamda, bu ekme sonrası oluşan düşünceleriyle hareket etmelerini vurgular. (6)

“ÇOK ALAMETLER BELİRDİ”

Kısaca *çok alametler belirdi*.

Ve insan dediğim gibi, yaşamının anlamını yitirdi.

En mutlu insanlar, yaşamına anlam katabilenler. Toplumsal bir sorunda çözümün parçası olabilenler. Sanatla, edebiyatla kültürlenebilenler.

Nuray Gök Aksamaz, 21. yüzyılın iletişim bilimcilerinden ayrılarak duygusunu çok katmadan bir anlatı geliştirmeyi başarıyor. Başarıyor da bunu *‘olay yeri tutanağı’ kadar duygusuz bir anlatıyla yansıtmak* doğru mudur? Tartışılır. Kendisi bir doğa savaşçısı (aktivisti) değilse de doğa tutkunuyken (çevre duyarlılığına sahipken), bu kadar yansız (nesnel) olmayı nasıl başarıyor(!) Sormadan edemeyeceğim. Örnekse, *“İnsan olmadı mı doğa yok, tinsel olan yok, düşünce yok, insan düşünmedi mi dünya da yok”* (s. 164) sözleri, çok soğukkanlı bir anlatı gibi geldi bana.

Kimileyin hüznünü ve çığlığını gizleyerek *“Yeşil alan ile aramıza sınır çekildi, korulara göz dikildi. Ağaçlar çoktandır sevilmiyor, yapılara yer açmak gerekiyor, büyük kentlerde. Alışverişe gidebilirdik; ama parka gidemezdik. Deniz kıyıların, insanı sosyalleştireceğinden de kaygı duyulmuş olabilir. Sonra güzelim ormanların, arıların, kuşların, sincapların birlikte yandığı haberi geldi,”* (s.178) diyor. Burada duygu yok demiyorum, inceden bir ironiyle (alaysama) son tümcede belli belirsiz bir hüznün seziliyor.

“BUGÜN SAAT 13.00 SULARINDA

GÜLTEPE'DE BİR AĞAÇ GÖRÜLDÜ"

(34)

Karaütopyyayı, öngörülen bir gerçeklik olarak okudukta, çok değil 40-50 yıl sonra şöyle bir dünyada bulacağız kendimizi: Ekranda ne dediği anlaşılmayan cıvık bir şarkıcı(!) birden siliniyor. Yerine geçen ciddi yüzlü bir sunucu daha önce, alt yazıda duyurulan haberi okumaya başlıyor: "Şu anda aldığımız bir haberi veriyorum. Bugün saat 13.00 sularında Gültepe'de bir ağaç görüldü. 40 saniye süren görüntü, çevrede büyük şaşkınlık yarattı. Olayın ayrıntılarını 19.00 Haber Bültenimizde izleyebilirsiniz".

Böylece ben de karamsarlara katılmış oluyorum. Gezegenimizi olduğu gibi, geri dönüşüme gönderemeyeceğimize göre... (Çünkü gezegenimiz bir kez gitti mi gider. Dönüşü yoktur, yedeği yoktur.)

"BİZ UYURSAK ÜLKEYE BİR ŞEY OLUR" KUŞAĞI

Görüyorsun değerli okurum, Cemal Süreya dedikçe, "beni yaşamak değil, beni bu telaş öldürecek." Azgın dalgalara, Karadeniz Dağları gibi sakin bakabilmeyi ben de isterdim. Bu telaşım, 68 kuşağının bir kalıtı olmalı. **Biz uyursak ülkeye bir şey olur diyen Deniz'lerin bugünlere vurmuş dalgasıym sanki.** Ve bugün sevgili yurdum, ülkem Türkiye olarak yaşadıklarımız, Denizlerin o tarihsel telaşının nedenli haklı olduğunu göstermiyor mu?

İşte böyle... Belki de bu sakinliğiyle, böyle bir kuşatma altında **Nuray Gök Aksamaz**, hiç **aksatmadan** okuyor, araştırıyor; dünyanın ve insanlığın nereye sürüklendiğini görmeye, anlamaya; kendini bitire bitire bizi uyarmaya çalışıyor.

İşte, *Değişen İklim; Dönüşen İnsan*'ın bendeki çağrışımları...

Dünyamıza hızla yaklaşan gerçek tehlikenin ne olduğunu gözümüze sokuyor.

Son söz: **Nuray Gök Aksamaz** felsefeyle sorgularken; şair yanıyla duyumsuyor olacakları ve olmayacakları.

Okurunsa (var mı, kaldı mı?) kimi dergi, kitap editörlerininse hiç umuru değil.

Doğan Kubanla bitireyim: "**Türkiye cahilliğiyle övünen olağanüstü bir ülke, çağdaşı oynayan Orta çağ insanları...**"

Bu nedenle 21. yüzyıl, artık matematiğin, fen bilimlerinin olduğu kadar, edebiyatın (edebiyat tarihinin değil), sanatın, inceltilmiş (rafine) kültürün de yüzyılı olmak zorundadır. Yoksa, '**Dünyamıza hızla yaklaşan cisim**' bizim gibi, '**cahilliğiyle övünen**', Aydınlanmadan geçmemiş toplumları vuracaktır.

(*)Dijital Kıyamet 2038, Adem Eyüpoğlu My kitap yayıncılık

(**) "İnsan taşın içindeydi. Ben yalnızca taşı yonttum" François-Auguste Rodin, (1840, 1917)

(1)Nuray Gök Aksamaz, *Değişen İklim, Dönüşen İnsan*, Artsohop Yayınları 2022

(2)Bunu daha önce bu boyutuyla yazmıştım. *BerfinBaharDergisi*, Mayıs 22, sayfa 71

(3) Atilla İlhan

(4)Ahmet Oktay, Postmodernist Tahayyüle İtirazlar, İnkılap Kitabevi, 2000

(5)Herbert Marcuse Tek Boyutlu İnsan, İdea, s. 134)

(6) Kadife Karanlık, 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar, Ayna Şövalyeleri, s.55, Su Yayınevi

Göndermeler :

'İnsanın Estetik Eğitimi İçin Mektuplar' Schiller

Poetik ve Politik : Besim F. Dellaloğlu, Timaş Yayınları

Kültür Sosyolojisi, [Köksal Alver](#), [Necmettin Doğan](#), [Çizgi Kitabevi](#),

Aydınlanma Kalkışması, Cengiz Gündoğdu, İnsancıl Yayınları

“BAŞKALARININ TANRISI” (*)

Hasan Akarsu

Mine Söğüt, 1968 İstanbul doğumlu olup İÜ Edebiyat Fakültesi Latin Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü bitirir. Gazetecilik yapar, televizyon belgeseli hazırlar ve 2013-2021 yılları arasında Cumhuriyet gazetesinde köşe yazarlığı yapar. Deneme, öykü ve roman türünde yapıtları olan yazar yeni romanı “Başkalarının Tanrısı” ile okurlarına ulaşır.

Romanın konusu, tekdüze bir yaşamı olan Musa’nın gördüğü düşle ilgilidir. Sabahleyin uyandığında eşini ve çocuğunu görüp kahvaltı ederek işine gitmeye hazırlanır. Gördüğü düş ise maceralarla, olaylarla doludur. Sözde eşini ve çocuğunu bırakıp kimliğini, hiçbir şeyini almadan evini terk edip kentin sokaklarında yaşamaya çalışır. Karşılaştığı, birlikte yaşadığı kişilerin yaşamöyküsü de anlatılır romanda. Efsun Abla, terk edilmiş bir kız çocuğu olarak yaşama tutunur. Devran’la evlidir. Devran onu başkalarına satıp geçinir. Efsun, bu ilişkilerden bıktığı için bacaklarını dizlerinden kesip dilenmeyi seçer. Devran’ı da Efsun’a tutkun olan Musa öldürür. Musa, Efsun, kimliği pek bilinmeyen Adnan ve uyuşturucu kullanan, kendini satarak geçinen Hülya, eski bir evin üst katında barınırlarken alttaki kahvede vakit geçirirler. Kentsel dönüşüm nedeniyle bina yıkılınca sokakta kalırlar. Deniz kıyısında barınırlar bir süre. Kentin surlarına bırakılmış bir de bebekleri Matruşka vardır yanlarında. Dilenerek, hırsızlık yaparak geçinirler.

Şiire benzeyen bebekle yaşama tutunmak

Musa, şair olarak bilinir. Efsun’a tutkundur. Matruşka’yı Hülya’nın nüfusuna alırlar. Bebek onların yaşam kaynağıdır. Kent onları dışlasa da kendilerini tutsak saysalar da yaşamları dram olsa da şiire benzeyen bebekle avunurlar. Gidecekleri yeri olmamanın sıkıntısıyla parklarda yaşarken sığınacak bir gedik ararlar kentte. Durumlarını Efsun tanımlar: *“Matruşka daha hiçbir şeyin farkında değil. Ne bizim ne olduğumuzun ne de kendisinin ne olduğunun. Hepimiz kayıbiz, dışlanmışız, istenmeyeniz, görünmeyeniz, umursanmayanız. Yanımızdan geçip giden insanlar için bazen vicdan azabı, bazen mide bulantısıyız...”* (s.66). Köprü altı, sur gediği ararlar. Hülya’nın annesini, babası gözleri önünde öldürmüştür. On yaşından beri sokaklardadır. Hepsinin öyküsü ‘vahşi’dir, başka bir dünyaları vardır. Hayal olarak komiseri görür Musa, kendisini karakola çağıran. Efsun Abla, kendisinin tanrısı olmadığını ama başkalarının tanrısı olduğunu yineler arada bir. Kutsal kitapta yapılmaması gerekenlerin hepsini yaptıklarını anımsatır, başkaldırır yaşama. Küllerinden doğan kentte bir ailedir onlar. Yanık bir ev arama uğraşları sürer. Dilenen ve demlenen kişiler olarak yağmurda da dışardadırlar. Deniz kıyısından ayrılıp yokuşu çıkarak kent ortasındaki yaşama tanık olurlar. Çevrelerinde onlar gibi dilenen insanları görürler. Kimi kimsesi olmayan bir ev yeni sığınaklarıdır artık. Uyandıklarında Matruşka bebek yanlarında yoktur, çalınmıştır. Efsun: *“Bizim tanrımız yok! Başkalarının tanrısı o! Küllerinden yeniden doğamaz kimse”* diye ağlanır. “Musa, bebeği aramak için çıkar. O sırada düşten uyanır. Sabah erken işine gidecektir. Karısını, çocuğunu görür, rahatlar.

Mine Söğüt, “Başkalarının Tanrısı” romanında, tekdüze yaşama başkaldıran insanın yokluklar içindeki direnişini etkileyici bir dille anlatırken başka yaşamlara da bakmamızı sağlar.

“ANNEM BENİ GÖRSÜN” (*)

Hasan Akarsu

Filiz Aygündüz 1971 İstanbul doğumlu olup çeşitli liselerde matematik öğretmenliği yapar, sanat ve kadın dergilerinde çalışır. Milliyet Sanat dergisinde ve Milliyet Kitap ekinde genel yayın yönetmenliğini sürdürür. Kaç Zil Kaldı Örtmenim? Ve Prens Prensesi Sevmedi adlı iki romanına bir yenisini ekler: “Annem Beni Görsün”. Yazar bu romanını benöyküsel bir anlatımla yazarken Zeynep’in yazarlığına, ailesine, aşklarına, arkadaşlıklarına tanıklık eder.

Roman kişileri: Anlatıcı Zeynep, ilk eşi Enis, yeni aşkı Alp, annesi, babası, teyzesi, yeğenleri, ablası Mehtap, arkadaşı Siranuş, Eczacı Şükran, ölü yıkayıcı Nurhayat vb. Ünlü bir yazar olan Zeynep, imza gününde tanıştığı Alp’le buluşur, birbirilerine ilgi duyup sık sık buluşurlar. Olaylar İstanbul’da geçer. Bebek, Maslak, Şişli vb. semtlerin adından söz edilir. Zeynep’in ailesiyle Alp’in ailesinde yaşananlar yansıtılır. Zeynep’in Alp’le buluşmalarında, Alp’in tutarsızlıkları, çelişkili durumları sezdirilir. Bunu ilk gören Zeynep’in kardiyolog olan ablası Mehtap olur. Zeynep ile Alp’in annelerinden gereken ilgiyi görmedikleri yansıtılırken Zeynep annesini her anımsadığında ya da iyi günlerinde portakal reçeli yapar. Alp’le ölüm üzerine konuşurlar, ölüm korkusunu yenme çabaları vardır. Ölüm düşüncesinden kaçış, ölüme saygı duymak vb.

Herkesi Sevmek

Alp ile Zeynep, E. Fromm’un “Sevmek almaktır, vermek değil” sözünü örnek alıp mutlu olur. Zeynep Alp’te herkesi sever, kendini de sever. Alp’in ilgisi, her şeye gösterdiği özen, Zeynep’in aşkını çoğaltır. Birlikte yürümenin, birlikte susmanın güzelliğini yaşarlar. Bu ilişki Alp’in yalanları ortaya çıktıkça bozulur. En sonunda Alp’in ablası Cavidan, Zeynep’e Alp’in yalancılık hastalığına (Mitomani) yakalandığını açıklar. Alp’le yüzleşen Zeynep ilişkilerini bitirir ve yıkıma uğrar. Alp, hastalığını kabul edip tedavi olur ve bir yılbaşı gecesi Zeynep onu evine çağırır. Alp’in yalan hastalığına niçin yakalandığını tartışırlar. Annesinin ilgisizliğinden kaynaklandığı anlaşılır. Alp’in huzurevinde yatan annesi Sühendan’a gidip yüzleşirler. Alp “Annem beni gördü” diyerek sevinir. Bundan sonra Alp ile Zeynep’in ilişkisi sürer mi? sorusunun yanıtı okuyucuya bırakılır.

Yazar Filiz Aygündüz, “Annem Beni Görsün” romanında, çocukluktan yaşlılığa değin süren anne-çocuk ilişkisinin kişi üzerindeki etkilerini irdeler. Kişinin kendisini bulması için görülmesinin, ilgilenilmesinin önemini belirtirken, insanın kendi geçmişini sorgulaması için bir kapı aralar.

(*) **Annem Beni Görsün-Filiz Aygündüz, Roman, Doğan Kitap, 1. Baskı, Ağustos 2021, 184 s.**

YAŞAMIN KİTABI: “ARMAĞAN” (*)**Hasan Akarsu**

Celal Kadri Kınöğlü 1964 İstanbul-Pangaltı doğumlu olup İTÜ Makine Mühendisliği eğitimini tiyatro aşkı uğruna son sınıfta bırakır. İÜ Devlet Konservatuvarı'na girer ve bitirir. Birçok oyun yönetir, birçok oyunda, dizide oynar. “Armağan” yazarın ilk romanıdır. Anlatıcı, gazeteye ilan vererek kendisine bir asistan arar. Gençlerin kolayca kaçtıklarını, fakültelerin onlar için etiket olduğunu anlar. Zaman geçer, anlam ölür. “Aradığınız kız benim” iletisi gelince onunla bir kafede buluşur ve böylece Alev’le çalışmaları başlar.

Alev, sevimli kız, İngiltere doğumlu, annesi İngiliz, babası İstanbullu ve ayrı yaşarlar. Alev, Galatasaray Üniversitesi Felsefe Bölümünü bitirir. Anlatıcının ondan isteği kitaplığında bulunan okuduğu kitapları anımsatması, onunla söyleşiler yapıp kayıt etmesi, en önemlisi de MarcelProust’un Kayıp Zaman İçinde adlı yedi ciltlik kitabının altı çizili yerlerini yeni bir kitap olarak hazırlamasıdır. Alev için 23 maddelik “Asistan Talimatnamesi” hazırlar ve her biri sıkıcı maddelerden oluşur. Alev, her sabah evine gelip çalışır. Anlatıcının yazdığı öyküleri sesli olarak okur. Böylece onun çocukluğunu, gençliğini, kısaca yaşamını öğrenmiş oluruz. Çocukluğu, Şişli-Osmanbey-Nişantaşı-Pangaltı’da geçer. Ortaokulda âşık olduğu kız, trafik kazasında ölür. Kitapları karışık olup altı kütüphane çıkacak kadardır. Alev, onları düzenlemek ister. Alev, onun için bir gençlik aşısıdır. Ölüm üzerine düşünür ve Çehov’un bir sözünü söyler: *“Bir insan ne zaman ölür? Artık hiç kimsenin hayalinde yaşamadığını anladığı zaman”* (s.55). Ölüm geldiğinde senden alıp götürecek bir şey bulamasın diyen Kazancakis’i anar. Anlatıcı, “tamlik” peşindedir yaşamda. Psikolojiye inanmaz. Aşktan aşka koştüğünü söyler, aşklarını anlatır. Arabasıyla Alev’i Boğaz turuna çıkarır. Babasının Şişli Etfal’de doktor olduğunu, onu kahramanı seçtiğini, insanın yazarken anımsadığını, 1970’li yıllardaki solculuk hareketlerinin içinde olduğunu, sinemayı sevdiğini anlatır. Bir kente para gözüyle bakılmasını kınar ve evinde yaşam bulur. 17 yaşındayken evi terk edip kendi başının çaresine bakar.

Alev dünyanın bağışladığı son güzellik

Alev’le yeniden yaşama tutunur. Alev, kitaplığı bölümlere ayırıp felsefe, roman, dergiler, Türk yazarları, ozanları, plaklar, CD’ler bölümleri oluşturur. Anlatıcı bir öyküsünde semtlerin ruhları olduğunu, Heybeli’yi, Adalar’ı sevdiğini anlatır. Paris günlerini anlattığı yazısı da ilgi çekicidir. En büyük pişmanlığı sevmediği bir kadınla evlenmektir. Evini müzeye dönüştürmek ister. Yeteneğin en büyük armağan olduğunu söyler. Alev’in “mutluluk” sorusunu şöyle yanıtlar: *“Mutluluk şansa bırakılmaz. Onu kendi yeteneğinle yaratıp feda etmeyeceğin özgürlüğünle korumalısın”* (s.135). Alev, ona sıradışı, şaşırtıcı bir gün yaşatır. Felsefe öğretmeniyle tanıştırır, dersini dinletir. Radyoda söyleşiye götürür. Söyleşisi çok ilgi çeker, özellikle seçtiği müzikler çok beğenilir. Yazılan şeyin ölümsüzlük kazandığını bilir. Onu yaşatan sanattır ve sanatın bir armağan olduğunu belirtir. Alev, anlaştığı gibi her istenileni yerine getirir. Proust’un kitabını hazırlayıp verir, böylece “Hayatımın Kitabı” çıkar ortaya. Anlatıcı uçakla Heidelberg’e uçacakken Alev onu havaalanında uğurlar. Kızının bebeği olmuştur, torununu görmeye gider. Ona en iyi armağan yaşamının anlatıldığı bu kitaptır ayrıca.

Yazar Celal Kadri Kınöğlü, “Armağan” romanında ilginç kurgusuyla ilgi çeker. Yazdığı öykülerini asistanına okutarak ve onların bir kitapta toplanmasını sağlayarak romanını oluşturur. Sanat, sanatçılar, felsefe, müzik dünyasıyla zenginleşmiş romanın zevkle okunduğunu belirtmeliyiz.

(*) **Armağan-Celal Kadri Kınöğlü**, Roman, İthaki Yayınları, 2. Baskı, Mayıs 2022, 180 s.

“DÜNYANIN KASIM’A GÖRÜNÜŞÜ” (*)

Hasan Akarsu

Sema Aslan 1978 Berlin doğumlu olup Sosyoloji ve İletişim okur, gazetecilik yapar. Çocuk kitapları da olan yazar, yeni romanı “Dünyanın Kasım’a Görünüşü”nde oğulları hapsedilen ailenin onu kurtarma çabalarını yansıtır. Olaylar İstanbul’da geçer. Kasım ile eşi Nurcan’ın yağmurlu bir havada Kartal’a feribotla gidişleri, bir taksinin onları Cevizli’deki Doğan 1 Sitesine götürmesiyle başlar roman.

Boyacı Kasım’ın Doğan 2 apartmanının boya işlerini üstlenip arkadaşı Salih’le birlikte çalışmaları, ailenin komşularıyla ilişkileri akıcı bir dille anlatılır. Adı ayyaşa, ıskatçıya çıkan Kasım’ın dağınık bir yaşıntısı vardır. Evlerini polisler basıp oğulları Cengiz’i götürdükten sonra arayışları sürer. Cengiz bir elektrikçi çalışırken yeraltı örgütü lideri diye götürülür. Gazeteci Suzan ve arkadaşı İnan birlikte Cengizlerin öyküsünü araştırır ve yazarlar. Kasım’ı konuşturup kayıt yaparlar. Ülke sorunlarını, çatışmalı bir coğrafyayı gündeme getirirler. Uzak bir yer olan Güzey’i bulup ölüm orucuna yatan Cengizleri kurtarmak isterler.

Dünyanın Görünüşü

Baba Kasım da Cengizlerin duruşmalarına gidip dinler ve kurtarmaya karar verir. Yüksek bir makama dilekçeler yazmaya başlar. Dilekçelerin mektup sanılıp biriktirilmesi ve başgardıyan tarafından Cengiz’e verilmesi sonucunda, Cengiz, babasının çabalarını öğrenir. Kasım, mahalle kahvesine gittiğinde Salih’le konuşur: “Dünya sana nasıl görünüyor Salih? diye sordu Kasım kahveye girdiklerinde. Anlamaz anlamaz baktı öbürü. ‘Bana bir görünüyor ki sorma. Allah için gördüklerime inandıramıyorum kimseyi. Mesela şu anda dünya nasıl görünüyor sana Salih?’ Beklenmedik bir taşkınlıkla Kasım’ın yakasına yapıştı Salih...” (s.74). Cezaevi kente 25 km’dir. Suzan ile İnan da Güzey’in öyküsünü aramaktadır. Dünyanın doğrusunu bulunca kendi yönünü de bulacağına inanan Kasım, yüksek makama Güzey’in yerini sorar. Cezaevinin önünde gösteriler yapılır. Cengiz’in ölebileceği kuşkusuyla üzülür Kasım ile Nurcan. Ölüm orucunda hastalanan Cengiz’in hastaneye kaldırılıp yeniden cezaevine getirildiğini öğrenirler. Kasım, dünyanın kendisine nasıl göründüğünü bilmesi gerektiğini düşünür. Dünyanın kendisini aldattığını belirtir son dilekçesinde. Güzeyli ili, Hoşan Köyü’ne gider Suzan’la birlikte. Çevrede askerler dürbünleriyle dolaşmaktadır. Siren seslerini duyunca kaçarlar. Yaşlı karı koca onlara yol gösterir. Kasım, ev baskını anlatır ve Suzan’a döner: “Keşke ne ben anlatsaydım, ne sen yazsaydın” der.

Dünyanın Kasım’a Görünüşü” romanında, yazar Sema Aslan, oğulları tutuklanan Kasım ile Nurcan’ın onu arayışlarını, ona sahip çıkma çabalarını etkileyici bir dille yansıtırken çekilen acıları dile getirir.

(*) Dünyanın Kasım’a Görünüşü -Sema Aslan, Roman, İletişim, 1. Baskı, 2021, 124 s.

ÖYKÜ

TELEFON

YILMAZ ÇONGAR

Ahmet bey dünden yazmıştı bir kağıda, bugün neler yapacağını. Sabah neşeliydi, mutluydu, çünkü çocuklarda, torunlarda, kendisinde , eşinde, bir problem yoktu. Çocukların her birisi evlenmiş, yuvaları ayırıdı. Ahmet beyin yaşı doksana merdiven dayamış olmasına karşın sağlığı iyi sayılırdı.

Kahvaltıdan sonra, saat ona doğru eşinin telefonu çaldı. Eşi lavaboda olduğundan Ahmet bey koştu, açtı.

“Alo, buyrunuz.

“Ahmet beyle mi görüşüyorum?”

“Evet buyrun”

“Ahmet bey kimlik kartınız bizde duruyor, lütfen bakınız, arayınız, nerede kaybetmişsiniz, burası emniyet Amirliği?”

“Bir dakika bakayım memur bey, bir yerde unutmamıştım ama, tamam benim kimlik kartım burada, çantamda.

“ Bakınız, bizde de bir kimlik kartınız var. Bizdeki kimliğiniz yakaladığımız hırsızın üzerinde çıktı. Biz, bir baskın operasyonu ile hırsız çetesi yakaladık, üzerlerinde birçok evrak, çalınmış eşya çıktı, yakaladıklarımız çetenin yarısı, şimdi bir operasyon daha yapacağız, siz bize yardım ederseniz daha başarılı oluruz. Önce size bir fotoğraf göndereceğim vatsaptan, eşiniz yakında mı? O da baksın fotoğrafa, tanıyıp tanımadığınızı hemen söyleyin. Sizin gibi vatansever kişiler sayesinde ülkemiz hırsızlardan, dolandırıcılardan kurtulacak Allah’ın izniyle.”

Ahmet bey heyecanlanır, vatana hizmet etmenin verdiği gururla göğsü kabarır. Eşini çağırır, gelecek fotoğrafa bakması için, o da bu vatanın aydın bir cumhuriyet kadınıdır, emniyet kuvvetlerine, polislere yardım edecektir. Vatsapı açarlar,

fotoğraf gelmiştir, normal bir kadın boy resmi, dikkatle ikisi de bakar, hiç tanıyamazlar. Karşı telefondaki ses sorar:

“Tanıdınız mı?”

“Tanımadık memur bey.”

“O halde bir resim daha göndereceğim, hatta iki resim, lütfen onlara da bakınız.” İki resim daha gelir, Ahmet beyin parkta çekilmiş resmi ile, eşiyle birlikte hastanede geçen yıl çekilmiş resimleridir. Eşi bağırır:

“Aaaa! Bunlar bizim resimlerimiz, nereden buldunuz memur bey?”

“Bunları hırsızların üzerinde bulduk, demek ki izleniyorsunuz, onlar sizin her şeyinizi, adresiniz dahil biliyorlar. Çok dikkatli olunuz. Şimdi bir isim soracağım, Ayşe Bulut adı size birşey hatırlatıyor mu? Tanıyor musunuz?”

Ahmet beyle eşi birbirlerine bakarlar, iyice düşünürler, telefona doğru:

“Tanımıyoruz memur bey.” derler.

“ Şimdi, bizdeki kimlik kartı ile sizdeki kimlik kartının farkını anlıyabilmek için, sizdekinin fotoğrafını çekmemiz gerek, Ahmet bey siz kimliğinizi masanın üzerine koyun yanında bir şey olmasın, ben fotoğraf makinemi görüntülü olarak ayarlıyacağım, sizin makineniz vasıtasıyla kimliğinizin resmini çekeceğim.”

Ahmet bey çok telâşlanır, eli ayağına dolanır, kimlik kartını düşürür, hanımı eğilip alır, düzelirken başını masaya vurur, toparlanırlar, kartı masaya koyarlar, yanındaki kitapları, kağıtları çekerler, memur telefondan seslenir :

“Tamam mı? Telefonu kapatmadınız değil mi? Şimdi, telefondaki fotoğraf makinesi resmini tuşlayınız, makineyi, kartın yirmi santim üzerinde yatay tutunuz, biraz daha yukarı, biraz sağa, tamam kımıldatmayın, çektim, tamam. Şimdi önceden dediğim gibi müdüriyet olarak sizin yardımınıza çok çok ihtiyacımız var, bizim elimizde çalınmış mücevherler var,

(41)

sizin de üç beş takınız, altınınız vardır, telefonu kapatmayın sakın, biriniz altınları getirsin masaya seriniz, gümüşleri istemeyiz, resmini çekeceğiz, ilerde başınıza bir hırsızlık olayı gelirse mücevherlerin resimleri bizde bulunsun diye.”

“Tamam memur bey, sizlere yardım etmek bizlere gurur veriyor.”

Telefon hep açıktır, hanım mutfakta sakladığı yerden bir bohça içinde altınları getirir, düğünde takılan iki bilezik, doğum gününde gelen üç yarım altın, bir de Ahmet beyin hanımına “ellinci evlenme yıl dönümünde armağan ettiği” inci kolye. Hepsini masaya dizerler, kimlik kartında olduğu gibi, telefondaki kişiler onların da fotoğrafını çeker, teşekkür eder ve sonra ekler:

“ Ahmet bey, şimdi başkomserimiz Mustafa bey eşinizle görüşmek istiyor, onun telefon numarasını söyler misiniz?”

“Hay hay memur bey, sizlere yardım etmek bizlerin görevidir.”

Ahmet bey, coşkulu, sevinçli ve telâşlıdır. Eşi salonun diğer köşesinde telefonda başka bir kişiyle görüşür, onları iştirir fakat anlamaz, kulağı kendi telefonundaki konuşandadır. Telefondaki kişi sesini yükseltmiş, emir verir gibi olmuştur :

“Hırsızlar sizin banka hesaplarınızı da biliyor, dolayısıyla bizler de biliyoruz. Onlar, istedikleri zaman, paralarınızı ceplerine indirirler. Söyle, hangi bankada ne kadar paranız, döviziniz var, karşılaştıralım, acaba bizdeki bilgilere uyuyor mu?

Ahmet bey, bilgiçlik taslayan bir eda ile tüm bildiklerini, paralarının bulunduğu iki bankayı ve para miktarlarını söyler. Telefondaki ses:

“O bankalara ne kadar zamanda gidip paraları alıp eve dönebilirsin? Üzerinde sokak kıyafeti mi var, yoksa bir de elbise mi giyeceksin?”

“Şu anda pijamalıyım, giyinip paraları alıp eve dönmem bir saati bulur, ama niçin paraları çekiyorum, bankada dursa ne zararı var?”

“Halâ anlamadınız mı? Hırsızlar her an paranızı çekebilir, siz onlardan önce çekiniz ki, biz de operasyona başlayıp onları kısıvrak yakalayalım.”

“Tamam memur bey, oğluma bir telefon edeyim.”

“Sakın ha! Telefonunuz hep açık duracak, kimseyle konuşmak yok, yalnız benimle konuşacaksınız ve evden çıkarken haber vereceksiniz. Eşinizle gidin, eşiniz nerede, sesi çıkmıyor, telefona çağırın onu.”

“Tamam, çağırıyorum.”

Ahmet bey eşini arar, odalarda, banyoda, mutfakta yoktur. Birden aklına gelir, “karşı dairede bir Deniz hanım var, bizden çok genç, arada sırada kapıda karşılaşır, merhaba der hal hatır sorarız. Acaba oraya gitmiş olmasın.” Elindeki telefon açıktır, “Eşin nerede, eşini bul, telefona gelsin!” diye sesler gelmektedir. Ahmet bey telefonu kapatır, karşı dairenin zilini çalar, kapı açılır, Deniz hanım, güler yüzle karşısındadır, arkasında da eşi, o da gülümsemektedir.

“Gel Ahmet amca, ben hallettim hepsini, eşinin zaten açık olan telefonunu aldım yüksek sesle çıkıştım, (Ben avukat Deniz Aktaş, siz utanmıyor musunuz, yaşlı insanları dolandırmaya, aldatmaya, hepinizin telefonu bende var, şimdi savcıya gidiyorum, şikâyet edeceğim, göreceksiniz) dedim. Telefondaki ses (Af edersiniz avukat hanım!) dedi. Şimdi siz biraz oturun, biraz dinlenin. Ben bir kahve yapayım.”

Biraz sonra Deniz hanım elinde tepsiyle geldi, içinde üç fincan orta kahve , yanlarında birer parça çikolata ve üç bardak soğuk su.

Ahmet bey kahveyi höpürdeterek içerken bedeni titriyor, bir yandan da düşünüyordu: “Yahu ben rüya mı gördüm? Onlar gerçek polis değil de dolandırıcıymış meğer, eğer gerçek polis idiyse ayıp oldu telefonu yüzlerine kapattım.”

999 KENTİLYON

HİKMET KURTER

Hafta sonlarında köyün tek kahvesinde birkaç saat geçirmeyi alışkanlık haline getirmiştım. Ne yapıp yapıp kahveye uğrar, köylülerle yarenlik ederdim.

Geçenlerde bir hafta sonu kahvedeki masamda çarıklı erkânıharple çene yarıştırırken muhtar, Muttalip ve ihtiyar heyetinden Abdullah Çavuş arkalarından atlı kovalar gibi içeri daldılar.

Alı al moru mor karşıma dikilen muhtar:

-Biz de sizi arıyorduk, Öğretmen Bey, diye söze girdi. Okumuş, mektep medrese görmüş adamsınız. Dünya ahvalından habarınız var. Bizi kurtarırsanız, anca siz kurtarırsınız, Öğretmen Bey!

Evet efendimciliği kendine meslek edinmiş Abdullah Çavuş:

-He ya, ben de aynen öyle diyecektim. Bizi kurtarırsanız, anca siz kurtarırsınız, Öğretmen Bey! dedi.

Telaşlı telaşlı yüzüme bakan üç adama:

-Hep ayakta mı duracaksınız, neden şöyle oturmuyorsunuz? diye yanımdaki boş sandalyeleri gösterdim.

Muhtarın oturmasıyla yakınmaya başlaması bir oldu.

-Ah, Öğretmen Bey, ah! Sorma başımıza gelenleri! Adımız gibi yazgımız da kara bizim. Öyle bir açmaza düştük ki, çık içinden çıkabilersen... Bu felaketi savuşturamazsak, heç yolu yok, tası tarağı toplar, köycek göçer gideriz buralardan.

Muhtarın ağzından lafı kapan Abdullah Çavuş:

-He ya, ben de aynen öyle diyecektim. Köycek göçer gideriz buralardan, dedi.

-Beni iyice meraklandırdınız, ama, dedim. Ne diyecekseniz, bir ayak önce deyin de öğrenelim.

Muhtar:

-Kusura bakmayın, Öğretmen Bey. Sizden başka danışacak, fikir soracak kimsemiz olmadığından başını ağrıtıyoruz, dediği anda uzun bir öksürük nöbetine tutuldu. Öksürüğün ardından konuşmasını kaldığı yerden sürdürdü:

-Öğretmen Bey, siz de bilirsiniz ya, biz Karapürçekliler, etliye sütlüye karışmadan, çiftini sürüp hayvanını besleyen insanlarız. Komşumuz Balabanlılar öyle mi ya?.. Koca bir ovayı eker biçerler, muhtaç olup da kendilerinden bir avuç mısır isteyen, “yok!” diye geri çevirirler. Kimselere bir hayırları, faydaları dokunmamaları bir yana, hinlikte de heç bir Allahın kulu ellerine su dökemez onların. Civar köylerden olsun da Balabanlılardan şöyle ya da böyle bir darbe yememiş bir köy bulunsun, akla gelmez bile... Komşularına yapmadıklarını bırakmadılar. Kiminin su yatağını çevirdiler, kiminin malını, davarını aşırıdılar, kiminin de ekinini kaldırdılar... Bir bize ilişmemişlerdi. Şimdi de sıra bize geldi anlaşılın. Bu gözü doymaz, utanmaz, sıkılmaz, arlanmaz Balabanlılar, aha şu karşı merayı ele geçirmeye çalışıyorlar!

“Etmeyin eylemeyin kardaşım, bu mera bizim köyün hemen yanı başında. Buradan size bir pay düşmez.” dedik.

“Hazine malı değil mi, elbet bizim de hakkımız vardır.” dediler.

“Eee, ne olacak şimdi?” dedik.

“Ne olacağı var mı? Hökömat orayı ihale idicek, en fazla pey sürenin üzerinde kalacak arazi.” dediler.

Eh, ne yalan söyleyeyim, ortaya atılan fikri, baştan biz de kabullendik. Sonra, yalnız başımıza kaldığımızda, aldı mı bizi bir tasa... Bu şeytana külâhı ters giydirecek denli kurnaz, düzenbaz, hilebaz, madrabaz Balabanlılar ihale üzerinde neden bunca ısrar ederler diye derin derin düşüncelere daldık. Sonunda kafamıza dank etti. “İşimiz ihaleye kaldıysa yer bitirir bizi bu namussuzlar. Böyle işlerin kurdu olmuşlar. Allem eder kallem eder, mutlaka kazanırlar ihaleyi.” dedik birbirimize ve bir umar bulabilmek için kalktık yanınıza geldik. Bizi bu beladan anca siz kurtarırsınız, Öğretmen Bey!

Araya girme fırsatını yakalayan Abdullah Çavuş:

-He ya, ben de aynen öyle diyecektim. Bizi bu beladan anca siz kurtarırsınız, Öğretmen Bey! dedi.

Olanı biteni yüzlerinden okumaya çalışarak,

-Sizin için ben ne yapabilirim ki? diye sordum.

Karşılık bu kez Muttalip’ten geldi.

-Sadece sizin bilginiz derdimize deva bulabilir, Öğretmen Bey, sadece sizin bilginiz... Aslında, aklımda bir çare var, emme gene de yardımınız olmadan elimden bir şey gelmez.

-Allah Allah, siz insanı meraktan çatlatırsınız yahu! Boyuna bilmece gibi konuşuyorsunuz. Size nasıl yardım edebileceğim ki? diye sertelince,

Muttalip sakın bir tavır takındı.

-Beni bir yol dinleyin siz, nasıl olsa az sonra her bir şeyi öğreneceksiniz, Öğretmen Bey. Kâğıt iki buçuk lirayı hatırlıyor musunuz? Tevellüdüm o kadar eski değil, emme ben pek iyi hatırlıyorum. Hele hele, on lirayı!.. Ne büyük paraydı on lira o zamanlar. Harca harca bitmezdi. Paranın bir haysiyeti, bir değeri vardı. Bin lirası olanlar parmakla gösterilirdi... Gene o sıralar büyüklerimizden biri, “her mahallede bir

milyoner yaratacağaz.” demişti de milyondan ve milyonerden habarımız olmuştu... Gel zaman git zaman milyonun da milyonerin de esamesi okunmaz oldu. Yerini milyar ve milyarder doldurdu... Çok sürmedi, milyar da tahtını trilyona bıraktı. Şimdi devir, trilyondan dem vurma devri...

-Yahu Muttalip, bakıyorum da değme okumuş adamlara parmak ısırtacak laflar ediyorsun!

-Haşa Beyim, benim o kadarına aklım ermez! Öyle ilim irfan sahabı bir adam değilim. Okumayı yazmayı bile askerde, Ali okulunda öğrendim. Yaşadığımı kestirmeden diyiverdim işte. Şimdi gelelim bizim meseleye...

-Sahiden de gelelim artık!

Muttalip çok önemli bir sırrı açığa vuruyormuş gibi fısıldadı.

-Ben, trilyondan ötesini merak ediyorum, Öğretmen Bey.

-Ya öyle mi, ne yapacaksın trilyondan ötesini? diye fısıldayarak karşılık verince birden bozuldu. Alındığını belli eden kırılgan bir sesle,

-Ciddiye alınmıyoruz galiba Öğretmen Bey, dedi. Sizden sadece trilyondan ötesini öğrenmek istemiştım. İstemiyorsanız, söylemek zorunda değilsiniz!

-İlahi Muttalip, seni ciddiye almadığımı da nereden çıkarıyorsun? Hepi topu sana birazcık takılayım demiştım... Hadi, seni daha fazla üzmeden söyleyeyim. Trilyondan sonra katrilyon, katrilyondan sonra da kentilyon gelir.

-Kentilyondan sonra?..

-Kentilyondan sonrası yok... Varsa da ben bilmiyorum.

Muttalip ağzı kulaklarında kendi kendine mırıldandı.

-Demek kentilyondan büyük sayı yok!

Yüzümü ekşiterek,

-İyi de size nasıl yardım edebileceğimi hâlâ anlayabilmiş değilim, dedim.

Muttalip:

-Ettiniz bile, Öğretmen Bey, ettiniz bile, dedi. Yakında Balabanlılarla ihaleye gireceğiz ya, işte ihale başlar başlamaz işler kızışacak. Bir onlar pey sürecekler, bir biz... Bir onlar arttıracaklar, bir biz... Bu böyle nereye kadar sürüp gider, orasını Allah bilir. Ancaaak... Bu gidişe bir dur demek, ihaleyi kendi lehimize çevirmek için, onlardan önce davranıp öyle bir rakam ortaya atmalıyız ki, artık ağızlarını açacak bir halleri kalmasın, eşekten düşmüş karpuzla dönsünler... Diyeceğimizi de sayenizde bulduk, Öğretmen Bey: 999 Kentilyon.

İçtiği çayı birdenbire genzine kaçıran muhtar uzun uzun öksürdükten sonra,

-Len oğlum Muttalip, sen ne idiyon? dedi. Aç tavuk kendini buğday ambarında sanırmış. Biz, 999 kentilyonu nerden bulucaaz da vereceğiz hükömata?

Muttalip:

-Vereceğiz diyen kim, Muhtar Emmi, diye sıırttı. Borçlanacağaz elbet... Borç yiğidin kamçısıdır, derler. Üstelik öyle bir zamandayız ki, borç alan kazanıyor. Bak, koskoca hükömat adamları, ülkeyi dışarı borçlandırdıkça kürsülere çıkıp, "Çağ atladık." , "Kalkındık." diye

böbürlenmiyorlar mı?.. Hem Muhtar Emmi, 999 kentilyon dediğin nedir ki, üç beş senede, hadi bilemedin sekiz on senede enfilasyon denen canavar onu şimdinin 999 milyonu haline getirmez mi?.. Öte yandan, üzerinde ot bile bitmeyen çorak tarlalarımız daha bugünden milyarlaraya vurmadı mı ha, Muhtar Emmi?

Muhtar keyifli keyifli gülümsedi.

-Len Muttalip, ne diyeyim sana, söylediklerinde yerden göğe kadar haklısın. Eee, Balabanlılar, bu defa çekeceğiniz var elimizden!

Ne zamandır ağzını açmayan Abdullah Çavuş da,

-He ya, ben de aynen öyle diyecektim. Eee, Balabanlılar, bu defa çekeceğiniz var elimizden! diye suskunluğunu bozdu.

Muttalip düşünceli düşünceli başını öne arkaya sallayarak,

-Amma velakin, burada konuştuklarımız aramızda sır olarak kalmalıdır, dedi. İhale bitene kadar, bu konuda en yakınlarımıza bile heç bir şey çıtlatmamalıyız. Ne olur ne olmaz, yerin kulağı vardır.

Tam bu anda ayağa kalkan muhtar kahvedekileri rahatça görebileceği bir noktaya kadar birkaç adım attı.

-Muttalip doğru söylüyor, Ağalar. Bu dava, hepimizin davasıdır. Bu nedenle, az önce konuşulanları dışarı sızdırmak köyümüzün menfaatlerine taban tabana ters düşer, hem de hainliğin daniskasıdır. Benim bildiğim, heç bir Karapürçekli böyle bir gammazlıkta bulunmaz, dedi. Sözlerinin etkisini anlamak ister gibi bir süre bakışlarıyla kahvedekileri taradıktan sonra kahveciye seslendi.

-Yap oğlum herkese benden birer çay!..

“Sağlığına”

Bardakların birbirine çarpma sesleri çınladı. Ötemdeki masada kalabalık bir grup vardı.

Birbirlerinin neleri olurlardı pek anlamadım ama çok yakınlardı. Birbirlerine bakışlarından o sıcaklık belli oluyordu. O kadar içten ve güvenir bakıyorlardı ki, imrendim. O bakışlar, parlayan gözler keşke bende de olsa diye çok imrendim. O gülümsemeler, sırtmalar, kahkahalar ve bunun getirdiği yanak ağrısını ben de hissetmeyi çok istedim. Maalesef yoktu. Öte masadaki gibi kalabalıkta oturmak istiyordum ama yalnız oturuyordum. Ortada bir masada oturabilmiş olmayı istiyordum ama en kuytu köşede kalmış bir masada, ıssızlığa bakan bir cam kenarındaydım. Sırıtan bir suratım olsun isterdim ama şu an somurtarak zaman zamanda ağlayarak oturuyordum. Benim masamda tokuşturulan bardak sesleri yoktu. Birbardağa rakı ve su koyarken çıkan çınlama vardı.

Bilmem kaçınıcı bardaktaydım. Dışarıya bakarken o bardağı da bitirmişim. Tam koyacakken fark ettim ki şişeyi bitirmişim. Gitme zamanım gelmiş demek ki. Ayağa kalktım sakince. Her hafta geldiğim için artık ne kadar hesap vermem gerektiğini biliyordum. Her zamanki meblağı bıraktım masaya. Kabanımı giyip sakince kapıya doğru yürüdüm. Çıkmadan önce o kalabalık masaya göz atmıştım. Değişen bir şey yoktu. Aynı özenilecek durumdaydılar. Geride bıraktım zor bela da olsa. Yağmur dinmiş, toprak kokusu sarmıştı her yeri. Nasıl güzel kokardı bu hava. Bu havada evsiz kalmak isterdim. Bu havada doğmak isterdim. Bu havada ölmek isterdim. Bu havada yanımda olsunlar isterdim. Bu havada yanımda olsun isterdim. Orhan Veli’nin dediği güzel havalara bu mudur acaba?

Eve gitmem gerekirdi ama gidemedim. Ayaklarım beni ona götürdü. Çok uzun bir yol yürüdüm. Kaç saat bilmiyorum çünkü saatim bozuktı. Bana sürekli saatimi götürüp Yaptırmamı söylerdi. Yaptırmazdım. Üşenirdim. Belki de tembelliktendi götürmeme nedenim. Ya da hoşuma giderdi onun söylemesi, ilgilenmesi. Artık kalan tek şey onun bana kızdığı anılar. O gittiğinden beri yaptırmadım. Yaptırırsam anılarımdan biri de gider diye belki de. Hep teşebbüs ettim gitmek için. Bilmem neden yapamadım. Hala bozuk. Çalışmıyor. Biraz yokuş çıktım. Epey yorucuydu ama ona ulaşma fikri yavaşlatamıyordu beni. tersine daha uzun daha sık adımlar atıyordum. Koşmuyordum ama koşuyor gibi heyecanlı ve yorulmuştum. En sonunda tepeye gelmişim. Durmak istememiştım ama nefes alamıyordum. Durmak zorunda kaldım. En kısa aramı vermiş olabilirim o an. Bozuk saatim çalışsaydı o bile şaşardı bu denli kısa durmama. Bu kez bir yokuş daha vardı ama aşağı doğru giden bir yokuştı. Neden böyle bir yol yaparlardı sanki. Ona yaklaşmamı zorlaştırmak için bütün şehir plancıları ve işçiler uğraşmış gibi geliyordu. Orada da hızlı hızlı yürüdüm. Yine koşmadım. Ya koşarken düşer ve ona ulaşamam düşüncesiyle koşmadan giderdim. O da koşmamı pek sevmezdi. Düşerim diye korkardı. Daha önce düştüğümde tanık olmuştu. Bir annenin çocuğu için endişelenmesi gibi endişelenirdi. O yüzden onu her gördüğümde koştuğumu görünce ilk bir kızır sonra bana bakar, sınıksı sarılırdı. O gülümsemesi vardı bir de yüzünde. Her sarılışımız sonrasında yüzüne bakınca hissederdim. O masadakiler bile kıskanırdı o gülüşü görseler. Göremediler. Ne yazık! Eski model bir Chevrolet geçti ben bu düşüncelere dalmışken. Bu yol tek bir yöne çıkıyordu. O da gideceğim yerden geliyordu belli ki. Camı açıktı. Radyosunda çalan şarkı geliyordu kulağıma. Çok uzaktan geçiyordu ama ses geliyordu. Bu şarkıyı biliyordum. Notalarını, melodisini, sözlerini ezbere biliyordum. O çok severdi. Hep de ağlardı. Ağlamasına, kötü anıları anımsatmasına rağmen severdi. İnatla dinlerdi. Ağlardı, hıçkırır hıçkırır. Ona sarılırdım. Biraz da sinemde hıçkırır hıçkırır ağlardı. Bozuk saatim gibi zaman dururdu o anlarda. Onun acısını bilirdim. Dindirebilirdim umuduyla sarılırdım. Ellerimi

saçlarında gezdirirdim yanın olduğumu hissetsin diye. Uyuyakalırdı omuzumda. Sabaha dek uyurdu. Uyanmasın diye tüm gece öyle kalırdım. Onun kokusunu içime çeke çeke ben de uyuyakalırdım. Sabah bir uyanırdım yanımda olmazdı. Korkardım. Ya gitmişse diye. Her seferinde içeride tabak çanak sesi duymadan içim rahat etmezdi. O sesler gitmediğini söylerdi bana. Derin bir nefes alır mutfığa geçerdim. Küçük ama her şeyin sığıdığı o mutfakta telaşla bir şeyler yaparken bulurdum. Bazen ekmek kızartır, salata dilimler ya da çay koyardı. Sanki bir önceki gece ağlarken uyuya kalan o değilmiş gibi davranırdı. Pek sevmezdi yeni güne kötü başlamayı. Hiç hatırlamam da. Gözleri dün gecedен şişmiş ve kızarmış olurdu yinede gülerdi. Öyle bir gülerdi ki içimi ısıtırdı. O gün hava soğuk mu, bir anda güneş açmış gibi hissederdim. Hava yağmurlu mu, gökkuşağı açmış gibi sevinirdim. Kaç mevsim bana güneşli ve gökkuşağı varmış gibi geçti anlatamam. Hiç saymadım.

Araba uzaklaşınca, müziğin de sesi kesildi. Ip ıssız,sepsessiz kaldı yokuş. Düz yola vardım.

Yine ne kadar yürüdüm bilmem ama kısaydı. Bunu biliyordum bir tek .İşte geldim. Onun yanına geldim. Dün bıraktığım çiçekler ordaydı hala. Hafiften solmaya başlamış. Çiçekçi bana yalan söylemiş. Hemen solmaz demişti. Solmuş işte. Belki de yağmur yüzünden dir. Toprağı ıslaktı hala. Üşüyordur şimdi o. Sarıldım. O adı yazılı taş a sarıldım. Ona, o ağlarken sarıldığım geceler gibi sarıldım. Bu kez ben ağlıyordum. Bu sefer ben hıçkır a hıçkır a titriyordum. Artık güneş açan mevsim yoktu. Kara bir kışta zaman durmuştu. Artık gökkuşağı yoktu. Sabah uyandığımda korkar ağlardım. Korkumda haklıydım bu kez. Yokluğu vardı.

Güne mutlu başlayamazdım. Hiçbir sabah gün aymazdı. O çay dolmazdı, ekmekler kızarmazdı. Günlerdir kapı koluna asılı kalmaktan küflenmiş olurdu. Dolapta salata olmazdı. Çünkü bitiren yoktu. O mutfak bana dapdar gelirdi. Giremezdim. O yüzden gelirdim onun yanına. Ne zaman üzülsem gelirdim yanına. Üşüyordur diye sarılırdım. Nitekim bugün de aynısını yaptım. Bugünün tek bir farkı vardı. Bu sefer içimde bir şeyler karanlık sabaha uyanmayacağımı söylüyordu. Ona kavuşacağımı söylüyordu. Bayağı bir ağlamıştım. Son olan tüm vücudumda dayanılmaz bir ağrı ve gitgide kapanan gözlerim. Elveda karanlık. Merhaba aydınlık

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

Yazınımız, ekinimiz, uygarlığımız, dilimiz, için bakıma özene görevli dergi

Yeniden Türk Dili Dergisi: Dil ve yazın; şiir, öykü,
deneme, eleştiri, günlük, düşün, ekin dergisi

Kurucu İyesi, Sorumlu Müdür ve Genel Yayın Yönetmeni: Sencer Karacalıoğlu

E R İ Ş İ M Sencer Karacalıoğlu: 0 505 985 40 55

Sencerkaracalioglu2002@gmail.com

Danışma ve Yazı Kurulu:

Prof. Dr. Ömer Demircan, Okan Baba, Prof. Dr. Süreyya Ülker

Teknik Danışman : Boğaçhan Orhan Boran

Kapak düzenleme: MUSTAFA DURMUŞ AZİZ (azizdijital@gmail.com)

Bu dergi, yabancı sözcüklerin yerine olabildiğince Türkçelerini koymayı görev bilir.

Başka bir yerde yayınlanmış yazılar dergimizde yayınlanmaz. Alınan yazı kesinlikle geri verilmez. Dergide yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarındandır.

Yeniden Türk Dili Dergisi,yayınlanan yazılara telif ücreti ödemez.

DERGİMİZ ÜCRETSİZDİR
